

Rada
Unii Europejskiej

Bruksela, 20 czerwca 2016 r.
(OR. en)

10255/16

COHOM 79
COPS 192
CFSP/PESC 485
CSDP/PSDC 344
FREMP 116
INF 110
JAI 579
RELEX 517

WYNIK PRAC

Od:	Sekretariat Generalny Rady
Data:	20 czerwca 2016 r.
Do:	Delegacje
Nr poprz. dok.:	10138/16 COHOM 72 COPS 188 CFSP/PESC 478 CSDP/PSDC 338 FREMP 111 INF 108 JAI 570 RELEX 513
Dotyczy:	Roczne sprawozdanie UE na temat praw człowieka i demokracji na świecie w 2015 r. – część tematyczna

Delegacje otrzymują w załączeniu roczne sprawozdanie UE na temat praw człowieka i demokracji na świecie w 2015 r. – część tematyczna, w wersji przyjętej przez Radę na 3477. posiedzeniu, które odbyło się 20 czerwca 2016 r.

**ROCZNE SPRAWOZDANIE UE
NA TEMAT PRAW CZŁOWIEKA I DEMOKRACJI
NA ŚWIECIE W 2015 R.**

Część tematyczna

(Rada do Spraw Zagranicznych, 20 czerwca 2016 r.)

Spis treści

Spis treści	2
1. Wprowadzenie	3
2. Podejście UE do konfliktów i kryzysów oparte na prawach człowieka	11
3. Stawianie czoła najważniejszym wyzwaniom związanym z prawami człowieka i demokracją	22
4. Prawa człowieka we wszystkich politykach zewnętrznych UE	48

1. Wprowadzenie

Rok 2015 – ze względu na niestabilną sytuację i konflikty na Bliskim Wschodzie i w niektórych częściach Azji i Afryki, kryzys migracyjny będący ich skutkiem oraz powtarzające się ataki terrorystyczne na ludność cywilną – obfitował w nadzwyczajne wyzwania dla Unii Europejskiej i szeroko pojętej społeczności międzynarodowej. ISIL/Daish zajął część terytorium Syrii i Iraku, gdzie dokonywał na masową skalę straszliwych czynów i naruszeń praw człowieka, których ofiarą padały zwłaszcza osoby należące do mniejszości. W wielu innych częściach świata byliśmy świadkami aktów poważnego pogwałcenia praw człowieka i niepokojącego zjawiska nękania i atakowania działaczy i społeczeństwa obywatelskiego.

W 2015 r. UE przyjęła nowy **Plan działania UE dotyczący praw człowieka i demokracji (2015–2019)**¹, w którym nakreślono unijne priorytety i strategię na kolejne pięć lat. Celem tego planu działania jest dalsze wdrażanie **strategicznych ram UE z 2012 r. dotyczących praw człowieka i demokracji**² przy zachowaniu wystarczającej elastyczności umożliwiającej reagowanie na nowe wyzwania. Ma on też pozwolić nam lepiej radzić sobie z problemami, dzięki ukierunkowanym działaniom oraz systematycznemu i skoordynowanemu wykorzystaniu wszystkich instrumentów UE, mianowicie unijnych wytycznych, zestawów narzędzi i innych uzgodnionych stanowisk, a także różnych instrumentów finansowania zewnętrznego, w szczególności Europejskiego Instrumentu na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka. Plan działania na podstawie wspólnego komunikatu przedstawionego przez Wysokiego Przedstawiciela i Komisję Europejską pt. „Prawa człowieka jako centralny element działań UE”³.

¹ *Plan działania UE dotyczący praw człowieka i demokracji:*
http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en.pdf. Nowy plan działania podzielono na następujące **5 rozdziałów**: **I.** Zwiększenie poczucia odpowiedzialności podmiotów lokalnych **II.** Podjęcie wyzwań związanych z prawami człowieka **III.** Zapewnienie wszechstronnego podejścia do konfliktów i kryzysów opartego na prawach człowieka **IV.** Promowanie większej spójności oraz **V.** Skuteczniejsza unijna polityka wspierania praw człowieka i demokracji.

² Rada Unii Europejskiej, „Prawa człowieka i demokracja: Strategiczne ramy UE i plan działania UE”, 11737/12, 25 czerwca 2012:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11737-2012-INIT/en/pdf>

³ JOIN(2015) 16 final:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015JC0016&rid=2>

Specjalny przedstawiciel Unii Europejskiej ds. praw człowieka (SPUE), Stavros Lambrinidis, wyznaczony w 2012 r., nadal pod kierownictwem wysokiej przedstawiciel / wiceprzewodniczącej prowadził prace służące zwiększeniu spójności, skuteczności i wyeksponowania praw człowieka w ramach unijnej polityki zagranicznej. W 2015 r. największy nacisk położono na następujące kwestie: wzmocnienie kontaktów UE w zakresie praw człowieka z partnerami strategicznymi mającymi znaczny wpływ w kontekście regionalnym i wielostronnym, w tym w ramach rewizyt w Meksyku, Brazylii, Chinach i Republice Południowej Afryki; zwiększone skupienie na państwach leżących w sąsiedztwie UE – po raz pierwszy odbyły się m.in. wizyty w Maroku i w Azerbejdżanie; stałe ścisłe kontakty z wybranymi krajami znajdującymi się w okresie przejściowym, w tym z Mjanmą/Birmą i Bahrajnem, oraz rozpoczęcie pierwszych rozmów na temat praw człowieka z Kubą; zwiększenie znaczenia kontaktów UE z ONZ i regionalnymi mechanizmami praw człowieka po to, by sprzyjać przyjmowaniu odpowiedzialności za działania przez dany region i by propagować powszechny charakter praw człowieka, w tym poprzez podjęcie pierwszego politycznego dialogu na temat praw człowieka z mechanizmami praw człowieka działającymi w ramach Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) oraz poprzez pogłębienie współpracy z Unią Afrykańską.

Jeśli chodzi o poszczególne zagadnienia, SPUE nadal największy nacisk kładł na wzmocnienie pozycji obrońców praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego oraz zajmował się coraz trudniejszą sytuacją, z którą muszą się oni mierzyć w wielu krajach. Jednym z głównych celów licznych misji i kolejnych kontaktów były w 2015 r.: próby wpłynięcia na kraje, by powstrzymały się od ograniczania działalności organizacji pozarządowych i wycofały nowe restrykcyjne przepisy dotyczące tej działalności, działania na rzecz uwolnienia obrońców praw człowieka, ustanowienie skuteczniejszych mechanizmów wsparcia oraz dążenie do wznowienia dialogu niezbędnego do omówienia tych kwestii.

Dzięki wizytom przeprowadzonym w 2015 r. w niemal dwudziestu krajach, wystąpieniom podczas licznych spotkań wielostronnych na wysokim szczeblu, a także spotkaniom z setkami kluczowych interlokutorów reprezentujących rządy, organizacje międzynarodowe i społeczeństwo obywatelskie, SPUE pragnął również zwiększyć skuteczność i widoczność działań UE jako przodującego podmiotu działającego na rzecz praw człowieka na arenie międzynarodowej; dążył także do propagowania priorytetów UE, w tym jeśli chodzi o wolność słowa i zgromadzeń, prawa kobiet i dzieci, zwalczanie tortur, niedyskryminowanie, zniesienie kary śmierci, prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne, biznes i prawa człowieka oraz propagowanie pociągania do odpowiedzialności winnych naruszeń praw człowieka.

Na **arenie międzynarodowej** UE nadal głośno opowiadała się za powszechnym propagowaniem i ochroną praw człowieka, działając w szczególności za pośrednictwem Trzeciego Komitetu Zgromadzenia Ogólnego ONZ oraz Rady Praw Człowieka ONZ, ale także wyspecjalizowanych agencji ONZ, np. Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP). W tym kontekście UE propagowała swoje priorytety w zakresie poszczególnych kwestii i krajów i by osiągnąć swoje cele, współpracowała z krajami ze wszystkich regionów. UE popierała także szersze uwzględnianie kwestii praw człowieka we wszystkich pracach Organizacji Narodów Zjednoczonych i opowiadała się za podejściem do celów w zakresie zrównoważonego rozwoju opartym na prawach człowieka, przyjętym w formie agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 we wrześniu 2015 r. W lutym Rada przyjęła konkluzje w sprawie priorytetów UE do realizacji w roku 2015 na oenztowskich forach praw człowieka⁴. UE w dalszym ciągu wykorzystywała roczny strategiczny plan prac, ustalenia z państwami członkowskimi UE w sprawie podziału obciążeń oraz ukierunkowane kampanie informacyjne, by zwiększyć skuteczność swojego uczestnictwa w wyżej wspomnianych forach. UE współpracowała również ściśle z Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR), z Radą Europy i z Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).

⁴ Dok. 6012/16: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6012-2016-INIT/pl/pdf>

Instrumenty UE

UE ma do dyspozycji wiele różnorodnych polityk, narzędzi i instrumentów finansowania, które może wykorzystać, by propagować i chronić prawa człowieka. Należą do nich nie tylko dyplomacja publiczna (oświadczenia i deklaracje UE), dyskretniejsze narzędzia dyplomatyczne (*démarche*⁵ i dialogi polityczne), ale również wytyczne w sprawie praw człowieka i krajowe strategie w tym zakresie, regularne dialogi dotyczące praw człowieka oraz projekty w ramach współpracy finansowej, w tym wsparcie na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. UE dąży do tego, by zrobić jak najlepszy użytek z zależności między tymi instrumentami, tj. wykorzystać je jak najskuteczniej i we wzajemnym powiązaniu, tak by uzyskać optymalne rezultaty. Kwestie praw człowieka nie powinny być np. poruszane wyłącznie w ramach dialogów im poświęconych – są uwzględniane także w porządkach innych spotkań, w tym dialogów (np. na temat liberalizacji reżimu wizowego) i szczytów o charakterze politycznym lub innym.

Wytyczne w sprawie praw człowieka: UE przyjęła 11 zestawów wytycznych⁶, w których określiła priorytetowe obszary działań zewnętrznych. Najnowsze wytyczne dotyczą wolności religii lub przekonań oraz wolności wypowiedzi w internecie i poza nim. Wytyczne mają służyć przede wszystkim jako praktyczne wskazówki wykorzystywane przez unijne podmioty na całym świecie przy realizacji priorytetów UE w zakresie praw człowieka na szczeblu lokalnym. Wytyczne są regularnie aktualizowane.

Krajowe strategie dotyczące praw człowieka: strategie te są opracowywane w dużej mierze na szczeblu lokalnym przez delegatury UE w oparciu o analizę sytuacji w zakresie praw człowieka w danym kraju. Strategie te stały się kluczowym elementem wspomagającym zapewnianie spójności polityki. Wskazują najważniejsze priorytety unijnych działań w zakresie praw człowieka i demokracji, określają najistotniejsze długo- i krótkoterminowe cele i opisują konkretne działania służące ich realizacji w odnośnym kraju.

⁵ *Démarche* to rodzaj dyplomatycznego wystąpienia. W formalny sposób nawiązywany jest kontakt z przedstawicielem państwa trzeciego lub organizacji międzynarodowej, po to by przekonać lub poinformować dany rząd o konkretnej sprawie lub uzyskać jego oficjalną opinię na jej temat. Taki kontakt może mieć formę ustną lub pisemną.

⁶ Pełną listę 11 zestawów wytycznych UE w sprawie praw człowieka można znaleźć pod tym adresem: http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/index_en.htm

Dialogi dotyczące praw człowieka: Przez lata nawiązano takie dialogi z wieloma krajami, a ich liczba stale rośnie. Mają one między innymi dać okazję do omówienia kwestii będących przedmiotem wspólnego zainteresowania oraz do zacieśnienia współpracy w zakresie praw człowieka na forach międzynarodowych, takich jak ONZ, oraz umożliwić UE przedstawienie poszczególnym krajom partnerskim jej obaw związanych z przypadkami naruszania praw człowieka; służą też gromadzeniu informacji oraz są próbą poprawienia sytuacji w zakresie praw człowieka w danym kraju partnerskim. Dialogi te to najważniejsze instrumenty, które pozwalają UE na dwustronne kontakty w sprawie praw człowieka, w tym także odnośnie do konkretnych kwestii np. tortur, kary śmierci, wolności religii lub przekonań, wolności wypowiedzi w internecie i poza nim, niepełnosprawności, praw kobiet i dzieci, podstawowych zasad i praw w pracy oraz współpracy na forach międzynarodowych.

W 2015 r. UE przeprowadziła formalne dialogi i konsultacje poświęcone prawom człowieka z 34 krajami partnerskimi i grupami regionalnymi. Wznowiono dialogi z Egiptem i Tunezją (z oboma krajami ostatnie odbyły się w 2010 r.) oraz – po raz pierwszy od 2009 r. – z Białorusią. W dialog z UE zaangażowało się także wiele spośród 79 państw z Afryki, Karaibów i Pacyfiku, będących stronami umowy z Kotonu.

Przed nawiązaniem dialogów dotyczących praw człowieka przeprowadza się konsultacje ze społeczeństwem obywatelskim w Brukseli i w kraju będącym gospodarzem dialogu. Organizuje się też spotkania, na którym relacjonuje się wyniki tych dialogów. Uzupełnieniem forów i dialogów politycznych są spotkania techniczne z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, które odbywają się w trakcie całego roku i pozwalają UE przedstawić informacje o działaniach i politykach. W maju 2015 r. w przypadku **Tunezji** zrealizowano innowacyjny pomysł: równoległe z dialogiem UE–Tunezja dotyczącym praw człowieka przeprowadzono rozmowy trójstronne między społeczeństwem obywatelskim, tunezyjskim rządem i UE.

UE a fora ONZ ds. praw człowieka

Partnerska współpraca UE i ONZ na rzecz praw człowieka: UE jest mocno zaangażowana w prace organów ONZ ds. praw człowieka i opowiada się za elastycznym, skutecznym i zdolnym do wywarcia nacisku systemem ONZ w zakresie ochrony praw człowieka. UE wspiera wysokiego komisarza i jego pracowników w prowadzonych przez nich na całym świecie pracach na rzecz praw człowieka. Propaguje pełną współpracę ze specjalnymi procedurami Rady Praw Człowieka ONZ, m.in. zapewniając ich mandatariuszom nieutrudniony dostęp do osób indywidualnych i społeczeństwa obywatelskiego oraz kontakt z nimi. UE okazuje nieśląbnące zaangażowanie na rzecz organów traktatowych ONZ i w swojej działalności dotyczącej poszczególnych krajów korzysta z ich ustaleń i zaleceń. UE popiera też powszechny okresowy przegląd praw człowieka i apeluje do wszystkich krajów, by w pełni angażowały się w ten proces, m.in. poprzez zapewnienie realizacji wynikających z niego zaleceń.

70. sesja Zgromadzenia Ogólnego ONZ (Trzeci Komitet): Podczas 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, która odbyła się na przełomie października i listopada 2015 r., Trzeci Komitet (ds. Społecznych, Humanitarnych i Kulturalnych) pracował nad blisko 60 rezolucjami; UE bardzo aktywnie uczestniczyła w tych pracach: złożyła 9 formalnych oświadczeń i zabrała głos w ponad 45 interaktywnych dialogach z urzędnikami ONZ, mandatariuszami ds. praw człowieka i Wysokim Komisarzem ds. Praw Człowieka. UE przedstawiła inicjatywy dotyczące: wolności religii lub przekonań i praw dziecka (wraz z GRULAC⁷), Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej (wraz z Japonią) oraz Mjanmy/Birmy, które zostały przyjęte ze znacznym poparciem; UE wsparła też pewne inicjatywy zgłoszone przez partnerów, m.in. w sprawie Iranu, Syrii i obrońców praw człowieka.

Rada Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, sesje 28.–30. oraz dwie sesje specjalne:

Rok 2015 był dla Rady Praw Człowieka kolejnym pracowitym rokiem; oprócz trzech regularnych sesji miały miejsce dwie sesje specjalne: pierwsza z nich odbyła się 1 kwietnia w związku z atakami terrorystycznymi oraz przypadkami naruszania i łamania praw człowieka, za które odpowiedzialne było ugrupowanie terrorystyczne Boko Haram, druga odbyła się 17 grudnia i dotyczyła zapobiegania dalszemu pogarszaniu się sytuacji w zakresie praw człowieka w Burundi.

⁷ GRULAC – grupa krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP), Międzynarodowa Konferencja Pracy i Rada Administracyjna: W 2015 r. UE złożyła na forum MOP 55 oświadczeń: podczas 104. Międzynarodowej Konferencji Pracy, 323., 324. i 325. sesji Rady Administracyjnej oraz w trakcie dwóch spotkań trójstronnych. UE i jej państwa członkowskie poparły podstawowe zasady i prawa w pracy, zrównoważony rozwój, ochronę pracowników, w szczególności przed niedopuszczalnymi formami pracy, a także monitorowanie postępów w realizacji programu godnej pracy. Poruszały kwestię naruszeń podstawowych norm pracy w związku z pracą przymusową w Erytrei, Mauretanii, Mjanmie i Katarze oraz pracą dzieci w Kambodży i Kamerunie oraz kwestię naruszeń wolności zrzeszania się w Bangladeszu, na Białorusi, w Fidży, Gwatemali i Suazi. UE wyraziła zdecydowane poparcie dla działań wyjątkowego, zapewnianego przez MOP, mechanizmu nadzoru nad przestrzeganiem norm pracy.

Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka (EIDHR)

Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka (EIDHR) to jeden z najważniejszych instrumentów finansowania działań zewnętrznych służący propagowaniu i wspieraniu demokracji i praw człowieka na całym świecie. Wykorzystując swoją główną zaletę, tj. możliwość działania bez potrzeby uzyskania zgody rządu przyjmującego, instrument ten może koncentrować się na newralgicznych kwestiach i innowacyjnych podejściach oraz współpracować bezpośrednio z odizolowanymi lub marginalizowanymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

W porównaniu z EIDHR na lata 2007–2013 instrument na lata 2014–2020 dostosowano do nowych realiów, w związku z czym skupia się on na bardziej strategicznych działaniach, a procedury korzystania z niego są nieskomplikowane. Budżet instrumentu podwyższono, co pozwoli UE zapewnić większe wsparcie na rzecz rozwoju prężnych społeczeństw obywatelskich i na rzecz ich szczególnej roli jako kluczowych czynników pozytywnej zmiany służącej prawom człowieka i demokracji. Oznacza to także większy potencjał UE w zakresie szybkiej reakcji na sytuacje nadzwyczajne związane z prawami człowieka, a także większe wsparcie na rzecz międzynarodowych i regionalnych mechanizmów ochrony praw człowieka.

Wspierane jest także prowadzenie misji obserwacji wyborów, monitorowanie realizacji ich zaleceń i usprawnianie procesów demokratycznych i wyborczych. Precyzyjniej określono też szczególne cele EIDHR w dziedzinie ochrony praw człowieka i wsparcia procesów demokratycznych, w tym w szczególności:

- mocniej zaakcentowano rolę społeczeństwa obywatelskiego, w tym konkretnie odniesiono się do współpracy społeczeństwa obywatelskiego a władzami lokalnymi i odpowiednimi instytucjami państwowymi;
- położono większy nacisk na wszystkie szczególnie wrażliwe grupy (mniejszości narodowe, etniczne, religijne i językowe, kobiety, lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne (LGBTI), społeczności tubylcze);
- podkreślono znaczenie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

2. Podejście UE do konfliktów i kryzysów oparte na prawach człowieka

Uwzględnianie kwestii praw człowieka w zapobieganiu konfliktom, zarządzaniu nimi i sprawiedliwości okresu przejściowego

W 2015 r. konflikty i kryzys wpłynęły na życie milionów cywili. W wielu konfliktach zbrojnych powszechne są przypadki poważnego naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka. Zaangażowanie UE na rzecz praw człowieka obejmuje uwzględnianie praw człowieka we wszystkich jej politykach oraz instrumentach finansowych służących tego rodzaju działaniom.

W 2015 r. UE podjęła dodatkowe kroki, aby w planowaniu, wdrażaniu, przeprowadzaniu i ocenie **misji i operacji w dziedzinie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO)** uwzględniać swoje strategie polityczne dotyczące praw człowieka i równości płci.

W myśl procedur zarządzania kryzysowego z 2013 r.⁸ prawa człowieka i problematyka płci były brane pod uwagę przy planowaniu nowych misji i operacji, a dokumentacja dotycząca planowania działań w dziedzinie WPBiO obejmowała analizę sytuacji w zakresie praw człowieka i płci społeczno-kulturowej. W 2015 r. w składzie większości misji i operacji w dziedzinie WPBiO znaleźli się doradcy lub osoby pełniące rolę punktów kontaktowych ds. praw człowieka i problematyki płci. Zadania tych doradców i punktów kontaktowych obejmują zarówno włączanie praw człowieka i problematyki płci w prace misji lub operacji, jak i realizację konkretnych działań.

Prawa człowieka i problematykę płci uwzględnia się także w szkoleniach w dziedzinie WPBiO, tj. w szkoleniach wprowadzających i przygotowawczych przed rozmieszczeniem, a także w kursach na temat reformy sektora bezpieczeństwa organizowanych przez różne państwa członkowskie w ramach Europejskiego Kolegium Bezpieczeństwa i Obrony (EKBiO). Także w szkoleniach prowadzonych dla urzędników wysokiego szczebla oraz wyższych rangą dowódców misji kładzie się nacisk na prawa człowieka i problematykę płci. Dzięki inicjatywom EKBiO i innym inicjatywom państw członkowskich dostępne są także specjalistyczne szkolenia na temat praw człowieka, płci społeczno-kulturowej, dzieci w konfliktach zbrojnych, ochrony ludności cywilnej i zapobiegania konfliktom.

⁸ Dok. 7660/2/13 REV 2:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7660-2013-REV-2/en/pdf>

W 2015 r. UE odegrała istotną rolę – m.in. poprzez wsparcie techniczne zapewnione przez **misję doradczą UE na Ukrainie (EUAM)** – w opracowaniu ukraińskiej krajowej strategii na rzecz praw człowieka, zatwierdzonej przez prezydenta Petra Poroszenkę w sierpniu 2015 r., oraz planu działania dotyczącego realizacji tej strategii w latach 2016–2020. Doradcy EUAM uczestniczyli w grupach roboczych i przedstawili zalecenia, które włączono do ostatecznego projektu planu działania. Wkład EUAM polegał przede wszystkim na doradztwie w zakresie zwalczania tortur i niehumanitarnego traktowania, ochrony praw więźniów, podstawowych reform sektora więziennictwa, zapewnienia prawa do rzetelnego procesu sądowego, prawa do prywatności oraz wolności pokojowego zgromadzania się. EUAM prowadziła kampanie na rzecz równości płci, ratyfikowania konwencji stambulskiej (w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej) i przyjęcia krajowego planu dotyczącego realizacji rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 (która dotyczy wpływu wojny na kobiety oraz roli, jaką kobiety mogą odgrywać w zarządzaniu konfliktami).

W listopadzie 2015 r. Rada przyjęła konkluzje w sprawie wsparcia dla **sprawiedliwości okresu przejściowego** oraz odnośne unijne ramy polityki⁹. W ten sposób UE jako pierwsza organizacja regionalna zyskała oddzielną strategię poświęconą sprawiedliwości okresu przejściowego. Ramy polityki są wyrazem zaangażowania UE na rzecz sprawiedliwości okresu przejściowego i zwiększają spójność podejmowanych przez UE działań. Zapewniają też wskazówki dla personelu UE i jej państw członkowskich.

W wymiarze praktycznym UE pozostała aktywna na tym polu, zaznaczając swoją obecność w krajach znajdujących się w okresie przejściowym poprzez działania dotyczące reagowania kryzysowego, zapobiegania konfliktom, odbudowy po konfliktach, bezpieczeństwa i rozwoju. W 2015 r. kwestię tę poruszono w kilkunastu dialogach politycznych z krajami partnerskimi. W październiku wyznaczony został wysłannik UE ds. procesu pokojowego w Kolumbii, który ma pomagać w realizacji porozumienia pokojowego wypracowanego w tym kraju 23 września. Przez cały rok organizowane były także szkolenia dla personelu UE i państw członkowskich zajmującego się kwestiami sprawiedliwości okresu przejściowego.

⁹ Dok. 13576/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13576-2015-INIT/pl/pdf>

UE była nadal jednym z podmiotów wnoszących największy wkład finansowy do inicjatyw w zakresie sprawiedliwości okresu przejściowego na całym świecie, zapewniając finansowanie wymiaru sprawiedliwości, inicjatyw na rzecz poszukiwania prawdy, reformy instytucjonalnej oraz programów odszkodowań, w tym w formie wsparcia udzielanego społeczeństwu obywatelskiemu i grupom poszkodowanych. Projekty finansowane w 2015 r. miały szeroki zakres i obejmowały zarówno niewielki projekt pilotażowy w Demokratycznej Republice Konga (DR Konga) służący wsparciu dostępu ofiar do wymiaru sprawiedliwości, jak i szeroko zakrojone wsparcie na rzecz szkoleń dla prokuratorów oraz kampanie informacyjne dotyczące oenzetowskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Byłej Jugosławii (MTKJ). UE wspierała też dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla ofiar poprzez ogólnoswiatowy program w zakresie sprawiedliwości okresu przejściowego uwzględniającej aspekt płci, który realizowała wspólnie z Jednostką Narodów Zjednoczonych ds. Równości Płci i Uwłasnowolnienia Kobiet (UN Women).

Nadal ściśle współpracowała z ONZ (w szczególności ze specjalnym sprawozdawcą ds. wspierania prawdy, sprawiedliwości, zadośćuczynienia i gwarancji niepowtarzania się naruszeń), organizacjami regionalnymi i społeczeństwem obywatelskim na rzecz wspierania sprawiedliwości okresu przejściowego.

Dalej podejmowała starania na rzecz zapewnienia, by sprawcy ludobójstwa, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości zostali pociągnięci do odpowiedzialności za swe czyny oraz by ofiary tych strasznych zbrodni uzyskały zadośćuczynienie. W tym kontekście UE nadal wspierała **Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK)**¹⁰, zwłaszcza wyrażając poparcie polityczne dla MTK na forach wielostronnych, takich jak Rada Bezpieczeństwa ONZ oraz Rada Praw Człowieka ONZ. Zapewniała też finansowe wsparcie MTK i wywodzącym się ze społeczeństwa obywatelskiego orędownikom trybunału.

Przykładem takiego wsparcia są prowadzone obecnie przez UE działania na rzecz powszechnego uznawania statutu rzymskiego oraz propagowania lepszego zrozumienia uprawnień MTK. UE nadal dokładała wszelkich starań, by poczynić postępy w tym względzie w przypadku państw trzecich, w szczególności za pośrednictwem prowadzonych z nimi dialogów dotyczących praw człowieka i poprzez systematycznie podejmowane na całym świecie *démarche*, organizowanie specjalnych lokalnych lub regionalnych seminariów, konsekwentne włączanie odnośnej klauzuli do umów z państwami trzecimi, zachęcanie do ratyfikacji statutu MTK lub przystąpienia do niego, a także oferowanie pomocy w jego stosowaniu bądź też poprzez wsparcie finansowe na rzecz organizacji społeczeństwa obywatelskiego opowiadających się za powszechnym stosowaniem statutu rzymskiego.

¹⁰ Zgodnie z decyzją Rady 2011/168/WPZiB z dnia 21 marca 2011 r. i z umową z 2006 r. o współpracy i pomocy.

UE i jej państwa członkowskie odegrały wiodącą rolę w wysiłkach na rzecz zacieśnienia współpracy z MTK. W szczególności UE konsekwentnie starała się zachęcać państwa do pełnej współpracy z MTK, w tym do szybkiego wykonywania nakazów aresztowania. W działaniach podejmowanych w reakcji na brak współpracy państw trzecich z Międzynarodowym Trybunałem Karnym UE skupiała się zwłaszcza na tym, w jaki sposób UE i jej państwa członkowskie mogą reagować na przypadki odmowy współpracy i uporczywe lub powtarzające się przypadki braku współpracy oraz w jaki sposób uniknąć kontaktów z osobami objętymi nakazami aresztowania wydanymi przez MTK, jeśli kontakty takie nie są niezbędne. Przykładem tego rodzaju działań jest reakcja UE na wizytę prezydenta Sudanu Omara al-Baszira w Republice Południowej Afryki w czerwcu 2015 r.¹¹

Ponadto UE nadal była całkowicie oddana stosowaniu zasady komplementarności zapisanej w statucie rzymskim. W tym celu UE zapewniała wskazówki operacyjne, pozwalające uniknąć luki między międzynarodowym wymiarem sprawiedliwości a jego krajowymi odpowiednikami. Na przykład w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej UE pomagała we wzmacnianiu sektora sprawiedliwości i sektora więziennictwa. Szczególny nacisk położono na odnowę systemu sądownictwa, tak by zapewnić obywatelom równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

UE pozostała jednym z głównych orędowników **międzynarodowego prawa humanitarnego** i zasad humanitarnych. Na przykład w wydanych 25 sierpnia i 2 września 2015 r. oświadczeniach w sprawie ataków na Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) w Jemenie unijny komisarz do spraw pomocy humanitarnej i zarządzania kryzysowego Christos Stylianides zaapelował do wszystkich stron konfliktu o przestrzeganie międzynarodowego prawa humanitarnego oraz o zaprzestanie ataków na pracowników organizacji humanitarnych. W oświadczeniu z 18 września 2015 r. w sprawie ataków na cywilne obszary Aleppo w Syrii komisarz potępił wszystkie ataki bez rozróżnienia wobec ludności cywilnej i wezwał wszystkie strony konfliktu do poszanowania międzynarodowego prawa humanitarnego oraz do ochrony cywilów. Także w oświadczeniu w sprawie nalotu na szpital organizacji Médecins Sans Frontières w miejscowości Kunduz w Afganistanie 3 października 2015 r. komisarz zaapelował do wszystkich stron konfliktu o przestrzeganie międzynarodowego prawa humanitarnego i zadbania o ochronę placówek medycznych i pracowników organizacji humanitarnych.

¹¹ 150614_02_en, Bruksela, 14/06/2015:
http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150614_02_en.htm

UE nadal wdrażała unijne wytyczne z 2005 r. w sprawie międzynarodowego prawa humanitarnego (zaktualizowane w 2009 r.) określające narzędzia operacyjne, którymi Unia Europejska oraz jej instytucje i organy mogą posłużyć się, by propagować poszanowanie tego prawa. Wytyczne mają też wspierać przestrzeganie międzynarodowego prawa humanitarnego przez państwa trzecie i podmioty niepaństwowe. UE wciąż starała się przekonywać do szerszego uczestnictwa w podstawowych instrumentach międzynarodowego prawa humanitarnego i innych stosownych instrumentach prawnych, które mają wpływ na międzynarodowe prawo humanitarne¹².

Aby poprawić wdrażanie międzynarodowego prawa humanitarnego na szczeblu krajowym, UE nadal wspierała państwa w ich wysiłkach służących przyjęciu przepisów krajowych w związku z ich zobowiązaniami na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego. UE starała się na przykład przekonać rząd Iraku, by przystąpił do protokołu dodatkowego do konwencji genewskich (protokołu II), co umożliwiłoby pełne stosowanie międzynarodowego prawa humanitarnego w kontekście konfliktów zbrojnych niemających międzynarodowego charakteru. UE finansowała również programy pomagające budować skuteczny i rozliczalny sektor bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

UE nadal wspierała i propagowała rozpowszechnianie publikacji na temat międzynarodowego prawa humanitarnego oraz szkolenia w tej dziedzinie, zarówno w UE, jak i w krajach trzecich, w szczególności wśród organów krajowych, uzbrojonych podmiotów niepaństwowych i organizacji humanitarnych. Na przykład misje szkoleniowe UE w Somalii i Mali mają w swoim programie szkolenie w zakresie przepisów dotyczących praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego.

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) był nadal ważnym partnerem, jeśli chodzi o prowadzenie szkoleń i działań popularyzatorskich w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego, i nadal otrzymywał na ten cel środki finansowe z UE.

¹² W pełnym poszanowaniu kompetencji przyznanych UE i ograniczeń nałożonych na nią w odniesieniu do międzynarodowego prawa humanitarnego na mocy Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) zmienionego Traktatem z Lizbony.

Z okazji **32. konferencji Międzynarodowego Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca**, która odbyła się w dniach 8–10 grudnia 2015 r., UE, jej państwa członkowskie i krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża z UE złożyły wiele ambitnych wspólnych deklaracji podjęcia działań¹³. Obietnice te dotyczą m.in. bardziej rygorystycznego przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego, wzmocnienia międzynarodowego prawa humanitarnego służącego ochronie osób pozbawionych wolności, propagowania i upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego, a także większego poszanowania misji medycznych działających w czasie konfliktu zbrojnego lub innych sytuacji nadzwyczajnych oraz lepszej ich ochrony, jak również zapobiegania przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć występującej podczas konfliktów zbrojnych lub po katastrofach i innych sytuacjach nadzwyczajnych oraz reagowania na tego rodzaju przemoc.

Migranci, uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl

W 2015 r. Europa stanęła w obliczu bezprecedensowego napływu uchodźców, azylantów i migrantów o nieuregulowanym statusie, w tym znaczącego wzrostu odsetka migrujących dzieci, co spowodowało kryzys humanitarny w regionie Morza Śródziemnego i wzdłuż zachodniobałkańskiego szlaku migracyjnego, w tym powtarzające się tragiczne wypadki na morzu.

¹³ <http://rcrcconference.org/international-conference/pledges/>.

Stawiając czoła temu wielkiemu wyzwaniu, UE starała się dopilnować, by ochrona praw człowieka była traktowana priorytetowo w podejmowanych przez nią działaniach. W oświadczeniu z 23 kwietnia¹⁴ oraz w konkluzjach z posiedzenia, które odbyło się 25–26 czerwca¹⁵, Rada Europejska zgodziła się, że należy podjąć szybkie i skuteczne działania w odpowiedzi na kryzys humanitarny, a jednocześnie opracować średnio- i długookresową strategię i zacieśnić współpracę z państwami trzecimi będącymi krajami pochodzenia i tranzytu. W Europejskim programie w zakresie migracji¹⁶, który Komisja Europejska przyjęła w maju, poszanowanie praw człowieka traktuje się priorytetowo w działaniach realizowanych w ramach każdego filaru. Afrykańscy i europejscy przywódcy, którzy wzięli udział w szczycie w Valletcie (11–12 listopada), podkreślili znaczenie ochrony praw człowieka przysługujących migrantom, a plan działania¹⁷ przyjęty podczas tego szczytu obejmuje pewne jednoznaczne zobowiązania w tym względzie, m.in. jeśli chodzi o ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, pomoc prawną, ochronę świadków, wsparcie zdrowotne i społeczno-psychologiczne dla uchodźców, migrantów i azylantów, wspieranie krajów w ich staraniach o przystąpienie do konwencji o uchodźcach z 1951 r. i protokołu do niej z 1967 r. i przestrzeganie tych aktów, zwiększenie zdolności do ochrony w krajach przyjmujących oraz zajęcie się przypadkami naruszania praw człowieka, które zwiększają niestabilność. Na Konferencji Wysokiego Szczebla w sprawie Szlaku Wschodniośroziemnomorskiego i Zachodniobałkańskiego, która odbyła się w Luksemburgu 8 października, to zdecydowane zobowiązanie do poszanowania godności migrantów i uchodźców i przysługujących im praw człowieka powtórzono, a następnie przełożono na konkretne środki operacyjne na mocy oświadczenia przywódców w sprawie zachodniobałkańskiego szlaku przepływu uchodźców, przyjętego 25 października¹⁸.

¹⁴ Dok. 204/15: <http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2015/04/23-special-euco-statement/>

¹⁵ 500/15: <http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>

¹⁶ COM(2015) 240 final: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&qid=1465546809512&from=PL>

¹⁷ 809/15: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/12-valletta-final-docs/>

¹⁸ http://ec.europa.eu/news/2015/docs/leader_statement_final.pdf

Prawa człowieka od dawna są jednym z priorytetów współpracy UE z państwami trzecimi w nadrzędnych ramach zewnętrznej polityki migracyjnej – określonych w dokumencie „Globalne podejście do kwestii migracji i mobilności”¹⁹; współpraca ta obejmuje prawa człowieka przysługujące migrantom i uchodźcom jako zagadnienie przekrojowe. W 2015 r. UE nadal wspierała projekty prowadzone w krajach partnerskich w celu poprawy warunków życia migrantów w ośrodkach detencyjnych, działania na rzecz lepszego traktowania migrujących dzieci pozbawionych opieki, projekty służące budowaniu zdolności prowadzone z myślą o rozwijaniu lepszych systemów ochrony uchodźców oraz projekty mające poprawić dostęp migrantów do wymiaru sprawiedliwości. W ramach pakietu migracyjnego z 9 września Komisja Europejska przeznaczyła 1,8 mld EUR na stworzenie kryzysowego funduszu powierniczego UE dla Afryki²⁰, z którego finansowane będą m.in. projekty zapewniające lepszą ochronę migrantów, uchodźców i azylantów oraz służące wsparciu przyjmujących ich społeczności. W 2015 r. regionalny fundusz powierniczy Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii²¹ (fundusz „Madad”) przyjął pierwsze pakiety pomocowe o wartości 390 mln EUR. Fundusz zapewni pomoc dla ok. 1,5 mln syryjskich uchodźców, a także przyjmujących ich społeczności w Jordanii, Libanie i Turcji; skupiać się będzie na edukacji, odporności i rozwoju lokalnym, zdrowiu, wodzie i warunkach sanitarnych oraz bezpieczeństwie żywnościowym z myślą przede wszystkim o dzieciach i młodzieży. W listopadzie 2015 r. UE uruchomiła Instrument Pomocy dla Uchodźców w Turcji, który zapewni 3 mld EUR na rzecz syryjskich uchodźców w Turcji. UE nadal wspierała regionalny program rozwoju i ochrony w Iraku, Jordanii i Libanie na rzecz uchodźców z Syrii; w 2015 r. uruchomiono też dwa nowe regionalne programy rozwoju i ochrony – w Rogu Afryki oraz w Afryce Północnej. Ochrona praw człowieka przysługujących migrantom i uchodźcom jest jednym z kluczowych elementów tych programów.

W ramach wystosowanego z EIDHR ogólnoswiatowego zaproszenia do składania wniosków wyasygnowano kwotę 5 mln EUR na projekty wspierające prawa człowieka przysługujące migrantom, w tym azylantom w państwach trzecich oraz osobom wewnątrzprzesiedlonym i bezpaństwowcom. Kwota ta stanowi uzupełnienie globalnych działań społeczeństwa obywatelskiego o wartości 11,5 mln EUR, podjętych w 2014 r., które skupiały się na ochronie i propagowaniu praw migrantów wymagających szczególnego traktowania oraz ofiar handlu ludźmi.

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=PL>

²⁰ http://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/eu-emergency-trust-fund-africa_en

²¹ http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/countries/syria/madad/index_en.htm

W trakcie tego roku kwestie praw migrantów były systematycznie poruszane w ramach dialogów politycznych na temat praw człowieka z państwami partnerskimi, a partnerstwa na rzecz mobilności stwarzały okazję do systematycznego podnoszenia kwestii praw człowieka w ramach dialogów z państwami trzecimi dotyczących polityki migracyjnej. Istnieje obecnie osiem takich partnerstw na rzecz mobilności; prowadzone są też negocjacje z Białorusią i Libanem.

Na potrzeby operacji EUNAVFOR MED SOPHIA²² wyznaczono doradców ds. praw człowieka, prawa uchodźczego i problematyki płci; dba się także, by personel operacji został przeszkolony w zakresie praw człowieka i prawa humanitarnego. Do końca 2015 r. dzięki tej operacji udało się uratować na morzu 7000 osób.

Zwalczanie handlu ludźmi jest integralną częścią Europejskiego programu w zakresie migracji oraz Europejskiej agendy bezpieczeństwa. W 2015 r. UE nadała zwalczaniu handlu ludźmi priorytetowe znaczenie w swoim nowym Planie działania dotyczącym praw człowieka i demokracji, a także w nowych ustaleniach dotyczących unijnych działań na rzecz równości płci i wzmocnienia pozycji kobiet podejmowanych w ramach stosunków zewnętrznych UE w latach 2016–2020; w dokumencie tym za jeden z priorytetów uznano wyeliminowanie handlu dziewczętami i kobietami do celów wszelkiego rodzaju wykorzystywania. Podczas szczytu w Valletcie przywódcy polityczni zobowiązali się także do zapewnienia ochrony, wsparcia i pomocy ofiarom handlu i do zwrócenia szczególnej uwagi na grupy wrażliwe, takie jak kobiety i dzieci.

UE zaostrzyła też walkę z pracą przymusową, zarówno na płaszczyźnie wewnętrznej, jak i zewnętrznej, aktywnie propagując ratyfikację protokołu z 2014 r. do konwencji dotyczącej pracy przymusowej z 1930 r. (konwencji nr 29 Międzynarodowej Organizacji Pracy)²³.

²² Operacja wojskowa Unii Europejskiej na Morzu Śródziemnym. Operacja „Sophia”.

²³ Decyzje Rady (UE) 2015/2037 i (UE) 2015/2071.

Zwalczanie terroryzmu

W 2015 r. Europa doświadczyła zamachów terrorystycznych i udaremnionych ich prób w różnych częściach kontynentu; ich skutkiem była śmierć wielu osób oraz dezorganizacja codziennego życia. Choć komunikaty nawołujące do popełniania czynów terrorystycznych płynęły przede wszystkim z zagranicy (ISIL/Daisz), samych zamachów dokonali głównie obywatele UE.

Organizacje terrorystyczne na całym świecie odpowiadają za poważne naruszenia praw człowieka. Organizacje terrorystyczne, takie jak ISIL/Daisz, Al-Kaida, Boko Haram i inne, codziennie dopuszczają się wyjątkowo brutalnych czynów, np. zabójstw, gwałtów, niewolnictwa, tortur, uprowadzeń czy wymuszeń. Unia Europejska i jej państwa członkowskie wraz z partnerami są zdecydowane zwalczać organizacje terrorystyczne i czynniki leżące u podłoża terroryzmu.

W tych nadzwyczajnych okolicznościach UE nadal podkreślała, że pełne poszanowanie praw człowieka jest podstawą jakichkolwiek skutecznych i udanych działań antyterrorystycznych.

W działaniach podjętych po styczniowych wydarzeniach w Paryżu UE konsekwentnie kierowała się swoją strategią z 2005 r. w dziedzinie walki z terroryzmem (zapobieganie, ochrona, ściganie i reagowanie), w pełni przestrzegając prawa międzynarodowego i międzynarodowych standardów w zakresie praw człowieka. Położono nacisk na zapobieganie terroryzmowi, w szczególności poprzez przeciwdziałanie radykalizacji postaw, na przeciwdziałanie werbowaniu terrorystów, dostarczaniu sprzętu i finansowaniu terroryzmu, a także na potrzebę zajęcia się czynnikami leżącymi u podłoża tych zjawisk, takimi jak konflikt, ubóstwo, rozprzestrzenianie broni i niestabilność państwa, które to czynniki sprzyjają rozrastaniu się grup terrorystycznych.

W związku z tym w swoich konkluzjach z lutego 2015 r. w sprawie zwalczania terroryzmu²⁴ Rada (do Spraw Zagranicznych) wezwała do przeciwdziałania radykalizacji postaw i brutalnemu ekstremizmowi poprzez wsparcie następujących inicjatyw inspirowanych pracami prowadzonymi w ramach Światowego Forum na rzecz Zwalczania Terroryzmu (GCTF): Międzynarodowego Centrum Doskonałości na rzecz Zwalczania Brutalnego Ekstremizmu, Światowego Funduszu na rzecz Zaangażowania Społeczności i Odporności Społecznej oraz Międzynarodowego Instytutu Sprawiedliwości i Praworządności. Instytucje te, mówiąc ogólnie, wspierają realizację krajowych strategii antyterrorystycznych, zajmują się czynnikami leżącymi u podłoża radykalizacji, propagują tolerancję i zrozumienie między narodami i społeczeństwami oraz zapewniają innowacyjne szkolenia, by wprowadzić dobre praktyki związane ze zwalczaniem terroryzmu, oparte na praworządności.

²⁴ Komunikat prasowy 43/15: <http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2015/02/150209-council-conclusions-counter-terrorism/>

Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw, skupiająca 2000 praktyków, okazała się szczególnie cennym narzędziem służącym do określania i upowszechniania najlepszych praktyk w zakresie zapobiegania radykalizacji. Działania takie obejmują też tworzenie treści alternatywnych, które mają przeciwdziałać radykalizacji postaw na wczesnych etapach i być odpowiedzią na propagandę terrorystyczną w mediach społecznościowych. Ponadto UE jest zdecydowana walczyć z zagrożeniem, jakie stanowią zagraniczni bojownicy terrorystyczni, za pomocą kompleksowego podejścia strategicznego, które wskazała w swojej strategii na rzecz zwalczania terroryzmu w Syrii i Iraku przyjętej w październiku 2014 r.

W nowym Planie działania dotyczącym praw człowieka i demokracji podkreślono potrzebę dopilnowania, by w trakcie opracowywania polityk i programów związanych ze zwalczaniem terroryzmem uwzględniane było poszanowanie wolności opinii i wolności słowa.

W innych swoich dokumentach programowych, np. w strategii rynku cyfrowego²⁵, UE podkreślała, że działania konieczne, by zapewnić bezpieczeństwo i walczyć z rozpowszechnianiem nielegalnych treści, nie mogą być prowadzone ze szkodą dla praw człowieka, np. wolności słowa.

W trakcie roku kwestie praw człowieka były poruszane w ramach poświęconych zwalczaniu terroryzmu dialogów z następującymi państwami trzecimi: Indiami, Izraelem, Pakistanem i Tunezją, a także z ONZ. Przeprowadzono też warsztaty w Libanie. W ramach tych dialogów UE zawsze apeluje, by państwa trzecie gwarantowały prawa człowieka w swoich działaniach służących zwalczaniu terroryzmu, i zachęca wymiar sprawiedliwości do przejścia od systemu opierającego się na zeznaniach do systemu opartego na dowodach.

Bliski Wschód i Afryka Północna pozostają jednym z priorytetów, jeśli chodzi o opracowanie strategii, która 1) uwzględni wszystkie czynniki leżące u podłoża terroryzmu i radykalizacji postaw i 2) będzie prezentować integracyjne podejście zakładające zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz 3) będzie zgodna z międzynarodowymi standardami w zakresie praw człowieka.

Doroczne spotkanie państw członkowskich UE poświęcone rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 dotyczyło przede wszystkim kobiet, pokoju i bezpieczeństwa w kontekście terroryzmu i brutalnego ekstremizmu. Przy okazji 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ UE zorganizowała także imprezę towarzyszącą, której tematem było uwzględnianie aspektu płci w politykach i praktyce w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go. W październiku 2015 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła nową rezolucję (nr 2242), w myśl której tematyka zwalczania terroryzmu i brutalnego ekstremizmu ma być uwzględniana w programie działań na rzecz kobiet, pokoju i bezpieczeństwa.

²⁵ http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market_en

Zaangażowanie UE w tej dziedzinie jest coraz większe pod względem znaczenia politycznego, zakresu geograficznego i środków finansowych; na działania w ramach bieżących projektów przeznaczono ogółem 142 mln EUR. Projekty służące budowaniu zdolności do zwalczania terroryzmu często są prowadzone w krajach, w których sytuacja w zakresie praw człowieka jest niezbyt korzystna; dlatego też należy odpowiednio wyważyć względy bezpieczeństwa i prawa człowieka. W tym kontekście Komisja Europejska opracowała wskazówki operacyjne, które mają zapewnić, by prawa człowieka były uwzględniane w trakcie całego cyklu działań objętych projektem dotyczących zwalczania terroryzmu i przestępczości zorganizowanej, w tym cyberprzestępczości, a także dotyczących bezpieczeństwa cybernetycznego, jak to nakazuje rozporządzenie UE ustanawiające Instrument na rzecz przyczyniania się do Stabilności i Pokoju²⁶.

3. Stawianie czoła najważniejszym wyzwaniom związanym z prawami człowieka i demokracją

Propagowanie swobody działania społeczeństwa obywatelskiego, wspieranie obrońców praw człowieka

W ostatnich latach obserwuje się w tej dziedzinie nowe tendencje. Pozytywną tendencją jest zwiększanie się liczby organizacji społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza dzięki sieciom społecznościowym i wykorzystywaniu nowych technologii informacyjnych, jednocześnie jednak widoczne jest nasilenie się restrykcyjnych działań podejmowanych przez rządy autorytarne wobec tego rodzaju organizacji. Oczernianie, ograniczenia w dostępie do zagranicznego finansowania oraz zastraszanie i przemoc wobec działaczy – w tym przez prywatne firmy lub bojówki – to zaledwie kilka przykładów poważnych problemów, z jakimi zmaga się społeczeństwo obywatelskie. W wielu przypadkach instytucje państwowe nie chronią danych osób ani organizacji, nie prowadzą dochodzeń ani nie ścigają winnych naruszeń.

W 2015 r. UE wielokrotnie, także przy okazji dwustronnych dialogów dotyczących praw człowieka i na forum organów wielostronnych, wyrażała swoje zaniepokojenie nasileniem się ograniczeń w zakresie wolności zrzeszania się, wolności słowa, wolności pokojowego zgromadzania się oraz, bardziej ogólnie, ograniczaniem działalności organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w tym partnerów społecznych.

²⁶ Rozporządzenie UE nr 230/2014, art. 10: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0230&from=PL>

Co się tyczy wolności wypowiedzi w internecie i poza nim, w 2015 r. UE skupiła się na realizacji unijnych wytycznych z 2014 r²⁷. W ramach dialogów dotyczących praw człowieka UE popularyzowała wiedzę o przyjętych wytycznych oraz zachęcała państwa trzecie do aktywnego zapobiegania przemocy i nękanii i do wspierania bezpiecznych warunków pracy dziennikarzy i innych przedstawicieli mediów. Zawsze, gdy było to niezbędne, UE w publicznych oświadczeniach potępiała ataki na dziennikarzy i blogerów.

Aby wspierać wolność opinii i słowa we współpracy ze społeczeństwem obywatelskim i innymi zainteresowanymi podmiotami, UE wzięła udział w dyskusjach w ramach Internetowej Korporacji ds. Nadawania Nazw i Numerów (ICANN), na Forum Zarządzania Internetem (IGF) oraz w przeglądzie wyników w związku z 10-leciem istnienia Światowego Szczytu Społeczeństwa Informacyjnego, a także w światowej konferencji poświęconej cyberprzestrzeni, która odbyła się 15 i 16 kwietnia 2015 r. w Hadze. UE bacznie obserwowała też prace Koalicji na rzecz wolności w internecie.

W 2015 r. Rada przyjęła konkluzje w sprawie dyplomacji elektronicznej²⁸. Tak samo jak w konkluzje Rady w sprawie zarządzania internetem²⁹ przyjęte w 2014 r. odzwierciedlają one potrzebę chronienia praw człowieka – w tym wolności wypowiedzi – w internecie oraz chronienia prywatności i danych osobowych.

Wiedzę na temat wytycznych w sprawie wolności wypowiedzi propagowano też we wszystkich delegaturach UE, po to by uwzględniały je, przygotowując przyszłe programy działania. W 2016 r. rozpocznie się realizacja nowego programu wsparcia dla delegatur (finansowanego ze środków EIDHR) przewidującego wsparcie UE dla mediów i wolności słowa w krajach pilotażowych objętych programem dotyczącym wspierania demokracji; ma on pomóc zarówno delegaturom, jak i przedstawicielom mediów w państwach trzecich w stosowaniu wspomnianych wytycznych w ich działaniach i operacjach strategicznych. Przyjęte zostały nowe projekty/programy finansowane z geograficznych instrumentów finansowych, np. w Jordani, Senegalu i Tunezji. Ponadto z EIDHR na okres 2014–2015 sfinansowano kilka projektów w dziedzinach istotnych z punktu widzenia tych wytycznych, m.in. w Mjanmie/Birmie.

²⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142549.pdf

²⁸ Dok. 6122/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6122-2015-INIT/pl/pdf>

²⁹ Dok. 16200/14: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16200-2014-INIT/pl/pdf>

UE zależy też na tym, by w UE zapewnić osobom fizycznym wysoki poziom ochrony danych, a także by krzewić wysokie standardy ochrony danych wśród partnerów zewnętrznych. Jeśli chodzi o odnośne unijne ramy prawne, UE dokonuje właśnie przeglądu i wzmocnienia dyrektywy 95/46/WE³⁰ w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych.

W trakcie 2015 r. UE zaobserwowała narastające trudności i przeszkody w odniesieniu do wolności pokojowego zgromadzania się. Przejawiały się one np. nadmiernym używaniem siły przez siły policyjne w trakcie manifestacji oraz nakładaniem wysokich grzywn i kar za organizowanie bez zezwolenia pokojowych protestów i uczestniczenie w nich. W licznych publicznych oświadczeniach wydanych w 2015 r. UE nawoływała do poszanowania prawa do organizowania pokojowych manifestacji i podkreślała znaczenie propagowania prawa do publicznego protestu.

W ramach szerszego dialogu i kontaktów między UE a społeczeństwem obywatelskim w dniach 3–4 grudnia UE zorganizowała w Brukseli **forum UE i organizacji pozarządowych poświęcone prawom człowieka (2015)**. Skupiono się całkowicie na ochronie i propagowaniu swobody działania społeczeństwa obywatelskiego oraz na wskazaniu sposobów wywołania reakcji politycznej w celu zwalczania zagrożeń, z jakimi boryka się społeczeństwo obywatelskie w wielu krajach. W spotkaniu wzięło udział ponad 230 osób, w większości reprezentujących organizacje społeczeństwa obywatelskiego z całego świata.

W swoim wystąpieniu wysoka przedstawiciel / wiceprzewodnicząca Federica Mogherini wyraziła stanowcze poparcie dla organizacji pozarządowych działających na rzecz praw człowieka; powiedziała ona uczestnikom, że „społeczeństwo obywatelskie ma do odegrania zasadniczą rolę w unijnej polityce zagranicznej. Jest nie tylko jednym z kluczowych uczestników, lecz także głównym motorem zmian we wszystkich społeczeństwach, z punktu widzenia demokracji, dobrych rządów, odporności, spójności i propagowania podstawowych praw człowieka”³¹. Wysoka przedstawiciel zaapelowała też o wznowione wysiłki, by przeciwstawić się próbom kontrolowania działalności społeczeństwa obywatelskiego w wielu krajach na całym świecie.

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV:114012>

³¹ 151204_01_en. Wystąpienie wysokiej przedstawiciel / wiceprzewodniczącej Federiki Mogherini podczas forum UE i organizacji pozarządowych poświęconego prawom człowieka (grudzień 2015 r.):
http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/151204_01_en.htm

W spotkaniu udział wzięli także: Maina Kiai – specjalny sprawozdawca UE ds. prawa do wolności pokojowego zgromadzania się i zrzeszania się, Michael Forst – specjalny sprawozdawca ONZ ds. obrońców praw człowieka, Emilio Álvarez Icaza Longoria – sekretarz wykonawczy Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka³² (IACHR/CIDH), Stavros Lambrinidis – specjalny przedstawiciel UE ds. praw człowieka, a także wielu obrońców praw człowieka. UE zdecydowanie popiera urząd specjalnego sprawozdawcy ONZ oraz innych specjalnych sprawozdawców ONZ, którzy działają na rzecz wsparcia obrońców praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego.

Unia Europejska uznaje ważną rolę krajowych instytucji praw człowieka jako podmiotów działających na rzecz praw człowieka oraz wspomagających rozwój; zwiększa zatem swoje wsparcie na rzecz tych instytucji, zarówno pod względem politycznym, jak i finansowym.

Wsparcie dla tych instytucji jest pierwszym działaniem w ramach pierwszego celu nowego planu działania UE dotyczącego praw człowieka i demokracji (2015–2019). To dowód na to, że UE uznaje krajowe instytucje praw człowieka za niezbędny element szerszego systemu praw człowieka. Propagowanie poczucia odpowiedzialności podmiotów lokalnych, w tym wspieranie instytucji publicznych (cel 1 planu działania UE), odzwierciedla także ideę wspierania partnerskiej współpracy, jako że prawa człowieka i demokracja mogą zakorzenić się jedynie tam, gdzie istnieje silne poczucie odpowiedzialności za działania w tym zakresie na poziomie lokalnym.

Gdy działają samodzielnie i dysponują dostatecznymi zasobami finansowymi i ludzkimi, krajowe instytucje praw człowieka mogą być rzeczywistym łącznikiem między społeczeństwem obywatelskim, ludnością a rządem z jednej strony oraz między organami krajowymi a regionalnymi i międzynarodowymi organami ds. praw człowieka z drugiej.

Instytucje te są kluczowymi interlokutorami i stanowią jeden z podstawowych elementów międzynarodowych, regionalnych i krajowych ram praw człowieka. W związku z prowadzonymi przez nie działaniami w zakresie monitorowania, zgłaszania, rozpatrywania skarg oraz doradztwa krajowe instytucje praw człowieka odgrywają ważną rolę, stojąc na straży międzynarodowych standardów praw człowieka. Coraz częściej bowiem w istotny sposób przyczyniają się one do faktycznego przestrzegania praw człowieka w danym miejscu i do rozwoju.

³² Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka (skrót w jęz. ang. – IACHR, skrót w pozostałych trzech językach urzędowych, tj. w hiszpańskim, francuskim i portugalskim – CIDH (Comisión Interamericana de los Derechos Humanos, Commission Interaméricaine des Droits de l'Homme, Comissão Interamericana de Direitos Humanos)).

Politycznemu zaangażowaniu ze strony UE towarzyszy też wsparcie finansowe udzielane tym instytucjom za pośrednictwem EIDHR. W 2015 r. uruchomiony został specjalny 3-letni program na rzecz budowania zdolności krajowych instytucji praw człowieka, a UE przyznała na ten cel 5 mln EUR. Program ten ma nie tylko wspierać potencjał odnośnych instytucji, lecz także ich współpracę w ramach sieci regionalnych i międzynarodowych. Obejmuje on cztery obszary tematyczne: prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne, biznes i prawa człowieka, edukację w zakresie praw człowieka oraz wzmocnienie najważniejszych uprawnień krajowych instytucji ds. praw człowieka.

Ponadto, by zwiększyć wiedzę na temat zobowiązania UE na rzecz wspierania tych instytucji, EIDHR sfinansował spotkanie na wysokim szczeblu z udziałem przedstawicieli krajowych instytucji praw człowieka podczas Europejskich Dni Rozwoju w Brukseli 3–4 czerwca 2015 r. Wzięło w nim udział niemal 100 przedstawicieli różnych krajowych instytucji praw człowieka oraz regionalnych sieci tych instytucji, a uczestnicy omawiali rolę krajowych instytucji praw człowieka oraz ich potencjał i wyzwania, jeśli chodzi o rozwój, w szczególności w kontekście dyskusji na temat agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

W 2015 r. obrońcy praw człowieka w wielu różnych krajach wciąż narażeni byli na presję ze strony władz. Unijni urzędnicy z placówek w państwach trzecich nadal wykonywali wytyczne UE z 2004 r. w sprawie obrońców praw człowieka³³, m.in. regularnie spotykali się z obrońcami praw człowieka, monitorowali dotyczące ich procesy, odwiedzali w areszcie, a w ramach cichej dyplomacji omawiali ich przypadki w kontaktach z władzami. W 2015 r. kwestie i sprawy odnoszące się do obrońców praw człowieka były omawiane w trakcie dialogów dotyczących praw człowieka, posiedzeń podkomitetów i konsultacji z 21 krajami; niektórzy obrońcy praw człowieka zostali uwolnieni po tym, jak ich sprawa była przedmiotem rozmów.

³³ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/GuidelinesDefenders.pdf>

W 2015 r. ponad 160 **obrońców praw człowieka** i członkowie ich rodzin otrzymali unijne wsparcie dzięki kryzysowemu funduszowi na rzecz zagrożonych obrońców praw człowieka będącemu częścią EIDHR. Dotacje te zostały przeznaczone na opłaty prawne, opiekę zdrowotną, zainstalowanie sprzętu służącego do ochrony, doraźną relokację oraz wiele innych praktycznych działań wspierających obrońców praw człowieka. W sierpniu w ramach EIDHR wystosowano zaproszenie do składania wniosków; jego celem było zapewnienie wsparcia – o łącznej wartości 5 mln EUR – obrońcom praw człowieka działającym oddolnie i skupiało się na najtrudniejszych sytuacjach i na obszarach oddalonych. 1 października rozpoczął działanie nowy unijny mechanizm na rzecz obrońców praw człowieka o nazwie „ProtectDefenders.eu”, który do końca 2015 r. udzielił wsparcia ponad 85 obrońcom praw człowieka. Mechanizm ten, oficjalnie zainaugurowany 2 grudnia przez SPUE Stavrosa Lambrinidisa, zapewnia wsparcie krótko-, średnio- i długoterminowe, w tym pomoc prawną i medyczną, monitorowanie rozpraw i warunków uwięzienia, relokację i kampanie publiczne, wsparcie sieci krajowych oraz rozwijanie strategii służących przeciwdziałaniu ograniczeniom nakładanym na obrońców praw człowieka. Mechanizmem, który dysponuje budżetem w wysokości 15 mln EUR, zarządza konsorcjum 12 niezależnych międzynarodowych organizacji pozarządowych; stanowi on uzupełnienie innych form stałego wsparcia już udzielanego obrońcom praw człowieka ze środków EIDHR.

Na arenie wielostronnej UE działała na rzecz wsparcia warunków sprzyjających rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego dzięki szeroko zakrojonej współpracy z różnorodnymi partnerami regionalnymi, w tym np. z Unią Afrykańską w ramach dialogu między UE a Unią Afrykańską dotyczącego praw człowieka, który odbył się w listopadzie 2015 r.

7 i 8 października 2015 r. UE wzięła udział w dyskusji tematycznej poświęconej wolności zgromadzeń i zrzeszania się zorganizowanej przez Komitet Ministrów Rady Europy; z kolei w kwietniu 2015 r. w Brukseli odbyły się wspólne warsztaty na temat wolności opinii i słowa oraz wolności zrzeszania się i pokojowego zgromadzania się z udziałem Ligi Państw Arabskich, poświęcone głównie sposobom wspierania tych praw zgodnie z międzynarodowymi standardami.

W Brukseli zorganizowane zostały także oddzielne warsztaty z udziałem Ligi Państw Arabskich pod hasłem „Społeczeństwo obywatelskie i współpraca europejsko-arabska w zakresie realizacji oenzetowskich celów zrównoważonego rozwoju”. Służyły one przeanalizowaniu potencjału społeczeństwa obywatelskiego jako czynnika przemian w odniesieniu do realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Pierwszy polityczny dialog UE–ASEAN dotyczący praw człowieka, który pod przewodnictwem SPUE Stavrosa Lambrinidisa odbył się w Brukseli jako część tygodniowej wizyty przedstawicieli komisji ASEAN ds. praw człowieka, stał się zachętą do rozmów i wymiany doświadczeń odnośnie do kontaktów z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego z obu regionów. UE nadal działała na rzecz zapewnienia, by wolność słowa zajmowała poczesne miejsce w programie prac ONZ, czynnie udzielając się na wszelkich stosownych forach wielostronnych i wyrażając poparcie dla mandatu Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Promocji i Ochrony Prawa do Wolności Opinii i Wypowiedzi, a także ściśle współpracując ze specjalnymi sprawozdawcami o powiązanych uprawnieniach, którzy reprezentowali Unię Afrykańską (UA), Organizację Państw Amerykańskich (OPA), OBWE i Organizację Współpracy Islamskiej (OWI). Popiera mandat nowo wyznaczonego Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Prawa do Prywatności. UE opowiedziała się za rezolucją Rady Praw Człowieka ONZ dotyczącą bezpieczeństwa dziennikarzy, rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczącymi prawa do prywatności w erze cyfrowej oraz praw człowieka w internecie; wydała też wspólną deklarację potwierdzającą prawo do wolności słowa, w tym ekspresji twórczej lub artystycznej.

Co się tyczy obrońców praw człowieka, UE poparła stosowną rezolucję podczas 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Przy okazji 28. sesji Rady Praw Człowieka w lutym UE rozpoczęła w mediach społecznościowych kampanię publiczną pod hasłem **#idefend**, we współpracy z Biurem Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka oraz Brazylią, Republiką Korei i Tunezją. Sytuacja obrońców praw człowieka była tematem licznych oświadczeń wydawanych przez UE na forach wielostronnych, w tym na forum Rady Praw Człowieka i Stałej Rady OBWE; UE była też gospodarzem imprezy towarzyszącej poświęconej obrońcom praw człowieka zorganizowanej przy okazji Spotkania Przeglądowego w zakresie Wymiaru Ludzkiego OBWE w Warszawie.

Kampania #idefend

Przy okazji 28. sesji Rady Praw Człowieka i we współpracy z Biurem Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka oraz stałymi misjami Brazylii, Republiki Korei i Tunezji przy ONZ w Genewie Unia Europejska rozpoczęła kampanię publiczną służącą wyrażeniu poparcia dla pracy obrońców praw człowieka na całym świecie i solidarności z nimi. Celem kampanii #idefend było zwiększenie w społeczeństwie wiedzy o cennym wkładzie, jaki orędownicy społeczeństwa obywatelskiego wnoszą w propagowanie i ochronę praw człowieka na całym świecie, ale także o niebezpieczeństwach, na jakie są narażeni. Do kampanii przyłączyło się i wyraziło dla niej poparcie ponad 500 uczestników Rady Praw Człowieka. Przy obsługującym kampanię stanowisku fotograficznym sfotografowało się wielu ministrów, szefów międzynarodowych organizacji i ambasadorów, a ludzie z całego świata zamieszczali w mediach społecznościowych własne zdjęcia, opatrując je hasztagiem #idefend na Twitterze i Facebooku.

Wolność religii lub przekonań

W wielu częściach świata wolność religii lub przekonań bywała obiektem ataków. Osoby należące do mniejszości religijnych prześladowano i zmuszano do opuszczania terenów, które zamieszkiwały od wieków. Szczególnie brutalne i częste były przypadki łamania praw człowieka przez ISIL/Daisz i inne ugrupowania terrorystyczne w Syrii i Iraku, stanowczo potępione przez UE.

W tym kontekście w 2015 r. jednym z priorytetów było nadal wdrażanie wytycznych UE z 2013 r. w sprawie wolności religii lub przekonań. W pełni stosując te wytyczne, UE przedstawiła wiele oświadczeń i wystosowała apele, by przypomnieć państwom, że ich podstawowym obowiązkiem jest ochrona wszystkich ludzi, zwłaszcza należących do mniejszości religijnych, przed dyskryminacją, przemocą i innymi naruszeniami praw człowieka. Wolność religii lub przekonań była tematem systematycznie poruszonym podczas dialogu politycznego na różnych szczeblach z wieloma partnerami, w tym podczas dialogów i konsultacji dotyczących praw człowieka.

W indywidualnych przypadkach UE interweniowała także za pomocą publicznych oświadczeń i cichej dyplomacji, np. w sprawie Asii Bibi, chrześcijanki skazanej przez pakistański sąd za bluźnierstwo.

Na forach wielostronnych UE przedstawiała inicjatywy dotyczące wolności religii lub przekonań, zarówno w Radzie Praw Człowieka, jak i podczas Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych (ZO ONZ). W marcu na 28. sesji Rady Praw Człowieka przyjęto na zasadzie konsensusu zainicjowaną przez UE rezolucję dotyczącą wolności religii lub przekonań. W rezolucji odwołano się do raportu specjalnego sprawozdawcy ds. wolności religii lub przekonań na temat konieczności wyeliminowania przejawów zbiorowej nienawiści religijnej. Potwierdzono wyraźnie, że istnieje prawo do niewyznawania żadnej religii, które po raz pierwszy sformułowano w rezolucji z 2013 r. Przy okazji 28. sesji Rady Praw Człowieka delegatura UE w Genewie zorganizowała imprezę towarzyszącą z udziałem specjalnego sprawozdawcy ds. wolności religii lub przekonań; jej celem był namysł nad sposobami walki z nienawiścią religijną w ramach istniejących międzynarodowych przepisów o prawach człowieka.

Na 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ zainicjowaną przez UE rezolucję w sprawie wolności religii lub przekonań także przyjęto w drodze konsensusu. W tekście tym Unii udało się zrealizować swoje główne założenia, którymi były: położenie nacisku na ochronę osób należących do wspólnot i mniejszości religijnych na całym świecie, włączenie bezpośredniej wzmianki o ekstremizmie religijnym, który wpływa na prawa jednostki, a także wezwanie państw do zapewnienia odpowiedniej ochrony osobom i wspólnotom, które są zagrożone brutalnymi atakami z powodu religii lub przekonań.

UE utrzymywała kontakty z Organizacją Współpracy Islamskiej, by razem wdrażać rezolucję 16/18³⁴; wzięła też udział w 5. posiedzeniu procesu stambulskiego, które odbyło się w Dżuddzie w czerwcu 2015 r.

Co się tyczy instrumentów finansowych UE, w 2015 r. nadal realizowane były w Azji, Eurazji i na Bliskim Wschodzie projekty związane z wolnością religii lub przekonań wybrane w wyniku globalnego zaproszenia do składania wniosków w ramach EIDHR 2013 i dotyczące zwalczania dyskryminacji. Ponadto dodatkowe środki finansowe na rzecz wolności religii lub przekonań przeznaczone zostały na pewną liczbę projektów znajdujących się na liście rezerwowej, co oznacza że łączne wsparcie z EIDHR na rzecz propagowania wolności religii lub przekonań sięgnęło ponad 11 mln EUR. Instrumentem tym objęte są obecnie działania związane z wolnością religii lub przekonań realizowane we wszystkich regionach świata.

³⁴ „Zwalczanie nietolerancji, tworzenia negatywnych stereotypów i stygmatyzacji osób ze względu na religię lub przekonania, dyskryminacji osób ze względu na religię lub przekonania, podżegania do przemocy i stosowania przemocy z takich względów”.

Wsparcie na rzecz demokracji i wyborów

Prawa człowieka i demokracja wzajemnie się wzmacniają. Choć ustroj demokratyczny może przybierać różne formy, zawsze jego celem jest realizacja praw człowieka, czy to politycznych i obywatelskich, czy kulturalnych, gospodarczych i społecznych. W dzisiejszym świecie demokracja musi stawiać czoła coraz większym wyzwaniom, widoczne są bowiem umacnianie się i wzmożona współpraca niektórych reżimów niedemokratycznych; w tej sytuacji w 2015 r. UE rozwijała i utrzymywała swoje prace na rzecz wsparcia demokracji, zgodnie z jednym z celów zapisanych w Traktacie o UE. UE nie tylko prowadziła obserwację wyborów, w której to dziedzinie jest dziś istotnym i wiarygodnym podmiotem, lecz także rozwinęła swoją ogólną politykę wspierania demokracji odnoszącą się do przemian politycznych i instytucji, które mogą egzekwować i zapewnić poszanowanie praw człowieka.

Wybory to podstawa ustrojów demokratycznych. UE stała się jednym z kluczowych podmiotów w tym kontekście dzięki wiarygodności prowadzonych przez nią **misji obserwacji wyborów**, które rygorystycznie przestrzegają wysokich standardów uczciwości i niezależności, zgodnie z Deklaracją zasad międzynarodowej obserwacji wyborów wyznaczającą wzorzec w tym zakresie. W 2015 r. przypadła 10. rocznica uchwalenia tej deklaracji. UE nadal ściśle współpracowała ze wszystkimi międzynarodowymi grupami obserwatorów, którym zależy na rzetelnym realizowaniu deklaracji.

Unijne misje obserwacji wyborów to misje niezależne, którym przewodniczy główny obserwator będący zazwyczaj posłem do Parlamentu Europejskiego. Wszystkie instytucje UE współpracują na poszczególnych etapach działań, po to by propagować demokratyczne wartości na całym świecie. Zalecenia misji obserwacji wyborów mają kluczowe znaczenie w kontaktach ze wszystkimi rozmówcami, jeśli chodzi o usprawnianie przyszłych działań wyborczych, a UE zwiększyła zaangażowanie na rzecz szczegółowego nadzorowania realizacji zaleceń nie tylko własnych misji, ale także biura ODIHR³⁵ działającego w ramach OBWE. Zalecenia misji obserwacji wyborów są obecnie konsekwentnie tematem dialogów politycznych z krajami partnerskimi i kształtują unijną pomoc wyborczą. W nowym Planie działania UE dotyczącym praw człowieka i demokracji położono jeszcze większy nacisk na potrzebę skonsolidowania najlepszych praktyk, by zapewnić skuteczne nadzorowanie realizacji zaleceń unijnych misji obserwacji wyborów.

³⁵ Działające w ramach OBWE Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka.

W 2015 r. Unia kontynuowała wspieranie działań wyborczych na całym świecie, rozmieszczając misje obserwacji wyborów oraz misje ekspertów ds. wyborów, a także oferując pomoc techniczną i finansową organom wyborczym i obserwatorom krajowym. W 2015 r. przeprowadzono misje obserwacji wyborów w Nigerii, Burundi (misję wycofano, gdyż zabrakło nawet minimalnych warunków pozwalających zapewnić rzetelne wybory), na Sri Lance, Haiti (wciąż trwa), w Mjanmie/Birmie, w Konakry (stolicy Gwinei), Tanzanii (czasowo przeniesiona do Europy z uwagi na polityczny impas na Zanzibarze) oraz w Burkinie Faso. Ponadto przeprowadzono misje ekspertów ds. wyborów w Togo, Tanzanii, Wybrzeżu Kości Słoniowej, Gwatemali, Egipcie i Maroku (wybory lokalne). Rozmieszczono także misje powyborcze w Kambodży, Paragwaju i Hondurasie.

UE dalej prowadziła **pilotażowy projekt dotyczący wspierania demokracji**, by poprawić spójność swoich prac w zakresie demokracji. Wiele delegatur UE we współpracy z przedstawicielami państw członkowskich obecnymi na miejscu pogłębiało wspólną analizę wyzwań, przed jakimi staje demokracja w ich krajach partnerskich. Wskazano, w jakich obszarach działań na rzecz reform demokratycznych można by zainicjować kontakty z krajem partnerskim w dostosowany do uwarunkowań i skuteczny sposób. W 2016 r. rozwijane będą plany działania dotyczące demokracji.

Pilotażowy projekt wykazał, że UE powinna poszerzyć swoje wsparcie dla instytucji demokratycznych, skupiając się na interakcji między instytucjami państwowymi a obywatelami, wspierając zgromadzenia ustawodawcze, wzmacniając powiązanie między partiami politycznymi a obywatelami, wspierając demokrację lokalną, a także prowadząc kampanie skierowane do podmiotów, które tradycyjnie odgrywają rolę w umacnianiu demokracji. Projekt pokazał też, że należy dążyć do większej synergii analizy dotyczącej demokracji, krajowych strategii w dziedzinie praw człowieka i planów działania dotyczącymi społeczeństwa obywatelskiego.

W swoim planie działania dotyczącym demokracji i praw człowieka UE zobowiązuje się do wzmożenia prac na rzecz wsparcia systemów wielopartyjnych i działających w ich ramach partii politycznych oraz parlamentów – z myślą o poszerzeniu swobody politycznej, a także do wzmocnienia powiązania między misjami obserwacji wyborów a szerszym planem działania na rzecz wspierania demokracji. Osiągnięciu tego celu sprzyja bardziej systematyczny nadzór na realizacją zaleceń misji obserwacji wyborów, również poprzez pomoc wyborczą.

Ważnym elementem dopełniającym całość jest Europejski Fundusz na rzecz Demokracji, który w 2015 r. zakończył pierwszy 3-letni cykl działalności. Został on zainicjowany decyzją Rady w 2012 r. i działa niezależnie od UE, jednak jako dopełnienie innych unijnych instrumentów. Fundusz ten skupia się na działaniach w okresie przejściowym i wspiera podmioty, do których nie można dotrzeć w żaden inny sposób, koncentrując się na krajach w sąsiedztwie Europy i poza nią. W grudniu 2014 r. zarząd postanowił objąć działalnością funduszu także „państwa sąsiadujące z sąsiadami UE”, przeznaczając na ten cel 15 % budżetu funduszu. W trakcie 2015 r. przyznano kilka grantów na działania w Rosji i kilku krajach Azji Środkowej. Bezpośrednie wsparcie zapewniane przez fundusz grupom docelowym jest finansowane z dodatkowych środków pochodzących z dobrowolnych wkładów ich państw członkowskich i innych zainteresowanych podmiotów, np. prywatnych fundacji itd. W czerwcu 2015 r. Komisja podjęła decyzję o kolejnym wkładzie – w wysokości 12 mln EUR – na pokrycie kosztów operacyjnych funduszu w latach 2015–2018.

Kara śmierci

Choć w 2015 r. nastąpił gwałtowny wzrost liczby egzekucji w krajach utrzymujących karę śmierci, kraje, które ją zniosły, stanowią na świecie wyraźną większość. W praktyce karę śmierci zniosło całkowicie 101 krajów. Kolejne 33 kraje zniosły ją *de facto* – tzn. wyroku śmierci nie wykonano w nich od co najmniej 10 lat i od lat prowadzą politykę niewykonywania takich wyroków.

W 2015 r. UE wielokrotnie potwierdzała swój sprzeciw wobec **kary śmierci** i stosowała wszystkie dostępne narzędzia dyplomatyczne, by działać na rzecz zniesienia tej kary na całym świecie. Kara śmierci oraz tortury to nadal tematy należące do najważniejszych priorytetów planu działania dotyczącego praw człowieka i demokracji, w którym apeluje się o kompleksowe włączenie tych kwestii we wszystkie unijne działania służące wspieraniu krajów partnerskich i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Ogłoszone w 2015 r. w ramach EIDHR ogólnoświatowe zaproszenie do składania wniosków obejmowało specjalną pozycję dotyczącą projektów społeczeństwa obywatelskiego w zakresie zwalczania kary śmierci.

Kwestia kary śmierci jest konsekwentnie poruszana w rozmowach z krajami, które nadal ją stosują, i była elementem programu dialogów politycznych oraz poświęconych jej dialogów dotyczących praw człowieka. W swoich publicznych oświadczeniach UE wyrażała ubolewanie w związku z tym, że kara śmierci jest wciąż stosowana w różnych częściach świata. Przedmiotem szczególnej uwagi były Iran, Irak, Arabia Saudyjska, Pakistan, Białoruś, Egipt, Japonia, Indonezja, Singapur, Chiny, Wietnam, Tajwan i USA, jednak wydane oświadczenia i zastosowane *démarche* dotyczyły również wielu innych krajów, a powoływano się w nich na minimalne standardy określone w prawie międzynarodowym i Wytycznych UE w sprawie kary śmierci. UE duży nacisk kładła na przypadki naruszania tych minimalnych standardów, podkreślając, że stosowanie kary śmierci jest niedopuszczalne wobec nieletnich i osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz w odniesieniu do przestępstw, których nie zalicza się do „najcięższych”, np. przestępstw związanych z narkotykami.

UE nadal aktywnie wspierała wysiłki podejmowane przez Unię Afrykańską na rzecz przyjęcia protokołu dodatkowego do Afrykańskiej karty praw człowieka i ludów dotyczącego zniesienia kary śmierci, co potwierdziła w trakcie niedawnego dialogu UE i Unii Afrykańskiej dotyczącego praw człowieka, który miał miejsce 24 listopada. Podejście regionalne UE stosuje również, wspierając podmioty regionalne i lokalne działające na rzecz zniesienia kary śmierci w Azji Południowo-Wschodniej. Z zadowoleniem przyjęła też zniesienie kary śmierci w Fidżi, Surinamie, Mongolii oraz w amerykańskim stanie Nebraska.

Z okazji Europejskiego Dnia przeciwko Karze Śmierci i Światowego Dnia przeciwko Karze Śmierci przypadającego 10 października, UE i Rada Europy wydały wspólne oświadczenie, ponownie wyrażając swój sprzeciw wobec stosowania tej kary niezależnie od okoliczności oraz swoje zaangażowanie na rzecz jej zniesienia na całym świecie. Jednocześnie liczne delegatury UE upamiętniły ten ważny dzień, organizując różnego rodzaju imprezy, np. debaty, konferencje i inne działania informacyjne skierowane do ogółu społeczeństwa.

UE nadal korzystała z okazji, by wyrazić sprzeciw wobec kary śmierci na wszystkich stosownych forach wielostronnych, w szczególności na forum ONZ, OBWE i Rady Europy, wykorzystując sukces, jakim było przyjęcie – z bezprecedensowym poparciem – rezolucji RB ONZ nr 69 w sprawie moratorium na wykonywanie kary śmierci³⁶. SPUE ds. praw człowieka Stavros Lambridinis nagłośnił prace, jakie UE prowadzi na rzecz zniesienia kary śmierci, przemawiając w marcu 2015 r. podczas odbywającej się co dwa lata dyskusji panelowej na forum Rady Praw Człowieka poświęconej karze śmierci; dyskusja ta skupiała się na regionalnych działaniach na rzecz zniesienia tej kary. UE aktywnie uczestniczyła też w posiedzeniu ministerialnym na wysokim szczeblu w ramach Zgromadzenia Ogólnego ONZ, współorganizowanym przez Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka, Włochy, Francję, Argentynę i Fidżi pod hasłem „Jak odejść od kary śmierci” (Nowy Jork, 29 września 2015 r.).

Tortury i innego rodzaju złe traktowanie

Doniesienia o wymuszonych zaginięciach, arbitralnych zatrzymaniach i złym traktowaniu migrantów, a także inne relacje z całego świata unaocznily fakt, że tortury i złe traktowanie wciąż się zdarzają oraz że należy zająć się także przypadkami występującymi (inaczej niż to bywa zazwyczaj) poza kontekstem więzienia. W związku z tym UE, a w szczególności specjalny przedstawiciel UE ds. praw człowieka Stavros Lambrinidis systematycznie poruszali tę kwestię w trakcie wizyt w państwach trzecich i dialogów z nimi dotyczących praw człowieka; zachęcali te kraje do ratyfikowania i wdrożenia konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur i protokołu fakultatywnego do niej oraz do przyłączenia się do starań o jej ratyfikowanie na całym świecie. UE zaapelowała do państw, by zadbały o penalizację stosowania tortur i odpowiednie ściganie tego rodzaju czynów, zapewniły ich ofiarom odszkodowanie oraz przestrzegały zaleceń międzynarodowych mechanizmów monitorujących. UE omawiała także kwestie wymuszonych zaginięć i przypadków przetrzymywania w tajnych więzieniach. W trakcie tych rozmów UE składała konkretne propozycje, w tym wsparcia finansowego, które miałyby wspomóc dane kraje w działaniach na rzecz wyeliminowania tortur i złego traktowania – w zależności od potrzeb.

³⁶ Rezolucja ZO ONZ A/RES/69/186:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/186

W planie działania UE dotyczącym praw człowieka podkreślono potrzebę zajęcia się tą kwestią w kompleksowy sposób; uwzględniania odpowiednich gwarancji w działaniach UE, takich jak przeciwdziałanie terroryzmowi i zarządzanie kryzysowe; przeanalizowania powiązań między karą śmierci, wymuszonymi zaginięciami i niesłusznym aresztowaniem i arbitralnym przetrzymywaniem; oraz podjęcia z organizacjami międzynarodowymi i regionalnymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego wspólnych działań, w tym 10-letniej inicjatywy globalnej (dotyczącej konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur), na rzecz osiągnięcia celu, jakim jest ogólnoswiatowa ratyfikacja i wdrożenie konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowanie tortur do roku 2024.

Dzięki pomocy udzielanej w ramach stosunków dwustronnych UE odpowiada na potrzebę reformy sądownictwa, której skutkiem ma być niezawisłość tego sektora, dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz poprawa warunków panujących w więzieniach w wielu krajach. Udziela się wsparcia na rzecz szkolenia policji oraz wszystkich pozostałych pracowników systemu prawa karnego w zakresie praw człowieka oraz sposobów wykrywania przypadków stosowania tortur oraz zgłaszanie podejrzenia takich przypadków.

W ramach EIDHR prowadzonych jest wiele projektów, które dotyczą zapobiegania torturom i innego rodzaju złemu traktowaniu, a także rehabilitacji ich ofiar. Poprzez budowanie zdolności i umożliwienie wymiany najlepszych praktyk dwa projekty finansowane z EIDHR pomagają ponad 60 krajowym instytucjom ds. praw człowieka w Afryce i w Azji odpowiednio działać w swoim kraju na rzecz walki z torturami i złym traktowaniem. Z kolei inny projekt, obejmujący Azję, Kaukaz, Bliski Wschód, obie Ameryki i UE propaguje bardziej rygorystyczne kontrole w zakresie dostaw i wykorzystywania technologii, które mogą zostać użyte do zadawania tortur, i zachęca rządy określonych państw do rozwijania skutecznych polityk, procedur i przepisów krajowych w celu kontrolowania handlu tego rodzaju technologiami, ich wykorzystywania i rozliczalności w tym zakresie. Inne przykłady dziedzin, które są objęte finansowaniem UE, to poprawa warunków panujących w więzieniach, zwiększanie wiedzy o specyficznych potrzebach grup szczególnie wrażliwych w zakresie ochrony, wspieranie alternatywnych sposobów przetrzymywania młodzieży oraz oddanie głosu ofiarom tortur, podnoszenie świadomości społecznej i pociąganie sprawców tortur do odpowiedzialności.

UE wraz z Radą Europy zapewniają wsparcie i budowanie zdolności systemów penitencjarnych w wielu krajach; przykładem jest np. długoterminowy program szkoleniowy prowadzony dla pracowników więziennictwa w Gruzji.

Delegatury nie tylko udzielały wsparcia finansowego, lecz także organizowały imprezy popularyzatorskie pokazujące, jak ważna jest walka ze stosowaniem tortur.

UE prowadzi owocną współpracę z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego działającymi na rzecz zwalczania tortur. W 2015 r. dla pracowników instytucji UE i państw członkowskich zorganizowano szkolenie, w trakcie którego organizacje społeczeństwa obywatelskiego³⁷ i przedstawiciele funduszu specjalnego ONZ przedstawili wykłady na temat zapobiegania torturom, monitorowania oraz rehabilitacji ofiar, a także możliwości zacieśnienia współpracy między ONZ a UE. Ponadto w listopadzie przedstawiciele UE uczestniczyli w Genewie w dyskusjach z Komitetem ONZ przeciwko Torturom i społeczeństwem obywatelskim z inicjatywy FIACAT³⁸. Spotkanie to było doskonałą okazją do zwiększenia spójności naszych wspólnych wysiłków podejmowanych, by przeciwdziałać torturom i złemu traktowaniu.

W swoich grudniowych konkluzjach³⁹ Rada powtórzyła, że walka z torturami i złym traktowaniem jest jednym z jej priorytetów, i z zadowoleniem przyjęła ogólnie pozytywny wydzwięk sprawozdania specjalnego Trybunału Obrachunkowego pt. „Wsparcie UE na rzecz walki przeciwko torturom i zniesienia kary śmierci”.

Przeciwdziałanie dyskryminacji

Równość płci jest jedną z najważniejszych europejskich wartości i jest zapisana w prawnych i politycznych ramach UE. UE podjęła szczególnie aktywne starania, by 2015 rok był przełomowy, jeśli chodzi o równość płci i wzmocnienie pozycji kobiet. W okresie objętym sprawozdaniem wśród dziedzin, którym UE nadała szczególne znaczenie, znalazły się: udział kobiet w życiu gospodarczym oraz ich upodmiotowienie ekonomiczne, inicjatywy służące zwalczaniu przemocy uwarunkowanej płcią i szkodliwych praktyk (okaleczenia narządów płciowych kobiet, małżeństw dzieci, małżeństw wczesnych i zawartych pod przymusem, kobietobójstwa), działania na rzecz wyeliminowania przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych, wdrożenie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 w sprawie kobiet, pokoju i bezpieczeństwa (rezolucja RB ONZ nr 1325), wynegocjowanie nowej agendy rozwoju oraz włączanie aspektu płci w strategię i praktyki w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i jego zwalczania.

³⁷ Amnesty International, Stowarzyszenie na rzecz Zapobiegania Torturom (APT), Fédération international de l'action des chrétiens pour l'abolition de la torture (Międzynarodowa Federacja Akcji Chrześcijan na rzecz Zniesienia Tortur – FIACAT), Międzynarodowa Rada Rehabilitacji Ofiar Tortur (IRCT), Światowa Organizacja przeciwko Torturom (OMCT).

³⁸ Międzynarodowa Federacja ACAT (FIACAT) to międzynarodowa organizacja pozarządowa na rzecz ochrony praw człowieka, która stawia sobie za zadanie walkę o zniesienie tortur i kary śmierci.

³⁹ Konkluzje Rady, grudzień 2015 r., 14640/15:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14640-2015-INIT/pl/pdf>

20. rocznica oraz przegląd deklaracji pekińskiej i pekińskiej platformy działania zbiegły się w czasie z przeglądem na wysokim szczeblu dotyczącym rezolucji RB ONZ nr 1325 w sprawie kobiet, pokoju i bezpieczeństwa. Zdarzenia te – również z uwagi na przyjęcie agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 oraz równoległe przeprowadzane przeglądy operacji pokojowych ONZ i systemu budowania pokoju – stanowiły dla propagatorów programu działań na rzecz równości płci, na których czele stoi UE, okazję, by próbować skłonić państwa i organizacje międzynarodowe do podjęcia ponownego zobowiązania na rzecz sprawy, poprawić metody wdrażania w celu sprawniejszej i szybszej realizacji założenia, jakim jest równość płci, a także by sprawić, że aspekt płci stanie się stałym elementem międzynarodowej struktury pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju.

Wysoka przedstawiciel / wiceprzewodnicząca Federica Mogherini uczestniczyła w inauguracji na wysokim szczeblu 59. sesji Komisji ds. Statusu Kobiet; podczas tej sesji wynegocjowano i wyjątkowo, z uwagi na 20. rocznicę deklaracji pekińskiej i pekińskiej platformy działania, przyjęto deklarację polityczną. Specjalny przedstawiciel UE ds. praw człowieka Stavros Lambrinidis także uczestniczył w posiedzeniu Komisji ds. Statusu Kobiet, zabierając głos w imieniu UE podczas jednej z dyskusji przy ministerialnym okrągłym stole oraz podczas licznych imprez towarzyszących. Na spotkaniu światowych przywódców dotyczącym równości płci i wzmocnienia pozycji kobiet, które odbyło się 27 września w Nowym Jorku, Unia, reprezentowana przez wiceprzewodniczącą Komisji Europejskiej Fransa Timmermansa, zobowiązała się propagować ekonomiczną niezależność kobiet i zwalczać przemoc wobec kobiet poprzez zapobieganie jej, ochronę kobiet i ściganie sprawców przemocy wobec nich. UE jest też zdecydowana nadać aspektowi płci większe znaczenie w kontekście agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, zarówno jako samodzielnemu celowi, jak i jako elementowi pozostałych celów i założeń. Podczas otwartej dyskusji przeprowadzonej na wysokim szczeblu na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ w celu uczczenia 15. rocznicy uchwalenia rezolucji RB ONZ nr 1325, UE zobowiązała się, że w ciągu najbliższych 7 lat przeznaczy ponad 100 mln EUR na projekty związane z równością płci oraz wzmocnieniem pozycji kobiet i dziewcząt.

W 2015 r. UE przyjęła następujące dokumenty programowe, w których równość płci i wzmocnienie pozycji kobiet w ramach stosunków zewnętrznych uznawane są za istotne cele do realizacji: Plan działania dotyczący praw człowieka i demokracji; plan działania w sprawie równości płci (2016–2020), który zawiera kompleksową listę działań mających poprawić sytuację kobiet pod względem równych praw i uwłasnowolnienia; oraz Strategiczne zaangażowanie na rzecz równości płci w latach 2016–2019, w którym opowiada się za równością płci i prawami kobiet na całym świecie.

We wrześniu 2015 r. wysoka przedstawiciel/wiceprzewodnicząca Federica Mogherini wyznaczyła ambasador Marę Marinaki na stanowisko pierwszego w historii ESDZ głównego doradcy ds. płci społeczno-kulturowej i wdrażania rezolucji RB ONZ nr 1325 w sprawie kobiet, pokoju i bezpieczeństwa.

Miliony **dzieci** na całym świecie wciąż doświadczają wszelkich form przemocy, w tym skutków i ciężaru wojny i związanych z nią potworności, a także dyskryminacji i ubóstwa. Nieustannie naruszane są prawa dzieci będących migrantami, uchodźcami i wewnętrznymi przesiedleńcami. Odmawia się im prawa do kształcenia. Bardziej też narażone są na przemoc, zaginięcie lub na to, że staną się ofiarą handlu ludźmi. Kryzys sprawia, że systemy azylowe i odpowiedzialne za ochronę dzieci znalazły się pod szczególną presją lub że dotkliwiej odczuwalne stały się istniejące niedomogi tych systemów.

Kierując się Konwencją ONZ o prawach dziecka, wspólnota międzynarodowa podjęła istotne zobowiązanie na rzecz poszanowania praw wszystkich dzieci. Spośród wszystkich konwencji o prawach człowieka jest ona konwencją, która została ratyfikowana przez największą liczbę krajów (196). W 2015 r. UE omawiała obowiązek wdrożenia tej konwencji przez państwa-strony podczas swoich dialogów dotyczących praw człowieka, a także na forum podkomitetów i nieformalnych grup ds. praw człowieka z udziałem państw trzecich; z zadowoleniem przyjęła też ratyfikowanie tej konwencji przez Sudan Południowy i Somalię.

UE zdecydowanie opowiedziała się za włączeniem do agendy 2030 celu 8.7, który dotyczy położenia kresu pracy przymusowej, wyeliminowania współczesnego niewolnictwa i handlu ludźmi, uzyskania zakazu i zniesienia najgorszych form pracy dzieci, w tym werbunku i wykorzystywania dzieci-żołnierzy, oraz położenia kresu wszelkim formom pracy dzieci do 2025 r., a także celu 16.2, który dotyczy położenia kresu niewłaściwemu traktowaniu, wykorzystywaniu, handlowi i wszelkim formom przemocy i tortur względem dzieci. W 2015 r. UE przeprowadziła z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się kwestiami dzieci, organami ONZ i innymi organizacjami międzynarodowymi szeroko zakrojone konsultacje przygotowawcze na temat tego, jak ważne jest ujęcie – w nowym planie działania UE dotyczącym praw człowieka i demokracji – działania dotyczącego wzmocnienia systemów ochrony dzieci w państwach trzecich.

Zaangażowanie UE na rzecz położenia kresu wszelkiej przemocy wobec dzieci znalazło też odzwierciedlenie w dyplomatycznej kampanii informacyjnej, która została uruchomiona we wrześniu 2015 r. i skupiała się ogólnie na wszystkim formach przemocy wobec dzieci i kobiet, a w szczególności – na położeniu kresu małżeństwom dzieci, małżeństwom wczesnym i zawieraniem pod przymusem oraz okaleczaniu narządów płciowych kobiet. Wszystkie delegatury UE otrzymały polecenie przeprowadzenia działań w wybranych przez siebie priorytetowych dziedzinach, a następnie złożenia sprawozdania do grudnia 2015 r.

UE nadal wspierała kampanię „Dzieci, nie żołnierze”, którą UNICEF rozpoczął w 2014 r. wspólnie ze specjalnym przedstawicielem Sekretarza Generalnego ONZ do spraw **dzieci i konfliktów zbrojnych** i której celem jest położenie kresu – do 2016 r. – werbunkowi i wykorzystywaniu dzieci w konfliktach przez rządowe siły zbrojne. Mimo że w 2015 r. nasiliły się konflikty i zwiększyły zagrożenia dla bezpieczeństwa w niektórych z krajów, w których prowadzona była kampania, jej skutkiem było jak dotąd zwolnienie ze służby tysięcy byłych dzieci-żołnierzy, a wiele rządów wykazało zdecydowane zaangażowanie i poczyniło godne pochwały postępy. Komisja wystosowała też w sierpniu zaproszenie do składania wniosków; wiele z nich dotyczyło przede wszystkim wsparcia dla projektów na rzecz dzieci związanych z ugrupowaniami zbrojnymi i gangami oraz dzieci dotkniętych przemocą ze strony sił zbrojnych.

Obok innych instrumentów program dotyczący globalnych dóbr publicznych i wyzwań o skali światowej (na lata 2014–2020)⁴⁰ w ramach Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju⁴¹ ma na celu zwalczanie wszelkich form pracy dzieci i wspieranie strategii i działań, podejmowanych by zaradzić konkretnym problemom i wyzwaniom wpływającym na dzieci. Pod koniec 2015 r. Komisja Europejska zleciła analizę służącą ocenie najważniejszych interwencji podejmowanych przez UE na podstawie rozmaitych instrumentów, po to by wskazać skuteczne środki z myślą o przyszłych działaniach, których celem jest rozwiązanie problemu pracy dzieci i pracy przymusowej i które UE podejmuje w ramach polityki w zakresie współpracy międzynarodowej i rozwoju.

W trakcie całego 2015 r. UE nadal starała się popularyzować przygotowany wspólnie z UNICEF podręcznik „Prawa dziecka we współpracy rozwojowej”. Współdziałając z niemiecką agencją ds. współpracy GIZ, zorganizowano szkolenia na temat praw dziecka dla pracowników delegatur UE, władz lokalnych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

⁴⁰ Załącznik II – Program dotyczący globalnych dóbr publicznych i wyzwań o skali światowej w ramach Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju; rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 233/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju na lata 2014–2020.

⁴¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0233&from=PL>
https://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/dci_en.htm_en

UE jeszcze bardziej wzmocniła swoje zobowiązanie na rzecz edukacji w sytuacjach nadzwyczajnych. Komisja przyznała 11 mln EUR na 18 projektów humanitarnych, których celem było wspieranie dzieci dotkniętych konfliktem lub złożonymi sytuacjami nadzwyczajnymi poprzez edukację; 1 mln EUR z tej kwoty przeznaczono specjalnie na edukację dzieci dotkniętych epidemią eboli. Pula na tę inicjatywę zwiększa się co roku od 2012 r., kiedy to UE przeznaczyła pieniądze uzyskane dzięki pokojowej nagrodzie Nobla na dzieci, które pozbawiono szansy na dorastanie w pokoju. Do końca 2015 r. DG ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności (ECHO) przyznała na ten cel ponad 23 mln EUR, a z działań prowadzonych w ramach inicjatywy skorzystało ponad 1,5 mln dzieci w 26 krajach.

UE rozpoczęła też analizę systemu umieszczania dzieci w instytucji opiekuńczych oraz ewentualnych alternatywnych sposobów opieki w krajach Azji, Afryki oraz Ameryki Środkowej i Południowej. Głównym celem analizy było zwiększenie znajomości konkretnego zagadnienia i dostarczenie wskazówek co do ewentualnych przyszłych działań związanych z kwestią pozbawionych opieki rodzicielskiej dzieci przebywających w instytucjach opiekuńczych na całym świecie.

Co się tyczy unijnych działań wielostronnych, co roku na forum ONZ Unia przedstawia wraz z GRULAC propozycje dwóch rezolucji o prawach dziecka. UE była nie tylko inicjatorem rezolucji Rady Praw Człowieka ONZ pod hasłem „Jak lepiej inwestować w prawa dziecka”, lecz także jednym z inicjatorów rezolucji Trzeciego Komitetu ZO ONZ w sprawie prawa do nauki. W tej ostatniej zaapelowano do państw, by m.in. stały na straży prawa każdej dziewczynki i każdego chłopca, w tym dzieci niepełnosprawnych, do wysokojakościowej, dostępnej dla wszystkich i kompleksowej edukacji, zapewniły równy dostęp do edukacji dzieciom wywodzącym się z ludności tubylczej, a także by zapewniły edukację dzieciom w sytuacjach nadzwyczajnych oraz chroniły możliwość kształcenia się także w sytuacji konfliktu zbrojnego.

UE jest w pełni świadoma, że **osoby starsze** stają przed poważnymi wyzwaniami związanymi m.in. z zatrudnieniem, dyskryminacją, naruszeniami, zaniedbaniem i emeryturami. W 2015 r. UE czynnie uczestniczyła w posiedzeniu otwartej grupy roboczej ds. starzenia się, na temat zwiększenia ochrony praw człowieka osób starszych, które odbyło się w Nowym Jorku w lipcu 2015 r., oraz w obradach Rady Praw Człowieka dotyczących osób starszych. Spotkania te stanowiły dla przedstawicieli rządów, ekspertów i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego okazję do wymiany doświadczeń, sprawdzonych rozwiązań i strategii politycznych oraz rozważenia merytorycznych propozycji dotyczących międzynarodowego aktu prawnego.

W 2015 r. sytuacja osób **LGBTI**⁴² pod względem równego traktowania nieco się poprawiła, a w trakcie roku miały miejsce pewne istotne przełomowe wydarzenia. W Stanach Zjednoczonych i w Meksyku zalegalizowano małżeństwa osób tej samej płci, a w innych krajach, np. w Mozambiku, zniesiono karalność związków gejowskich i lesbijskich. Mimo tych tendencji ogólnoswiatowa kampania na rzecz zapewnienia osobom LGBTI możliwości korzystania ze wszystkich praw człowieka napotkała na szereg trudności w innych regionach, w tym w Afryce i na Bliskim Wschodzie. Homoseksualizm nadal podlega karze śmierci w ok. 8 krajach, z kolei w blisko 80 związki osób tej samej płci uznawane są za nielegalne. W wielu miejscach wciąż szerzy się przemoc wobec osób LGBTI i powszechne jest dyskryminowanie takich osób w dostępie do opieki zdrowotnej i kształcenia oraz w innych sektorach.

UE coraz aktywniej działa w tej dziedzinie. W 2015 r. UE poruszała kwestię praw osób LGBTI w dialogach dotyczących praw człowieka z Brazylią, Gruzją, Ukrainą, Meksykiem, Turkmenistanem i Kirgistanem. Tematykę tę omawiano też z USA i Kanadą. Kwestie dotyczące osób LGBTI podnoszono również w ramach dialogu politycznego prowadzonego na mocy art. 8 umowy z Kotonu z państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku. W tym kontekście zagadnienia te w trakcie całego roku omawiano z Gambią, Ugandą i Belize. 17 maja wysoka przedstawiciel / wiceprzewodnicząca Federica Mogherini wydała oświadczenie z okazji Międzynarodowego Dnia Walki z Homofobią, Transfobią i Bifobią, wyrażając solidarność z osobami LGBTI na całym świecie w dążeniu, by położyć kres dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej i tożsamości płciowej.

Co się tyczy współpracy finansowej, wsparcie z EIDHR – na kwotę ok. 8 mln EUR – otrzymuje obecnie 10 projektów prowadzonych przez organizacje pozarządowe i dotyczących równych praw dla osób LGBTI. Projekty te mają na celu lepsze uwidocznienie organizacji LGBTI i większą akceptację dla tych organizacji oraz dialog z władzami, by przekonać je do zmiany prawa, zwalczanie homofobii, ochronę osób LGBTI przed przemocą oraz zapewnianie tym osobom oraz organizacjom pozarządowym szkoleń, informacji i wsparcia prawnego.

⁴² Lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne.

Na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych UE nadal wspiera prace ONZ, w szczególności rezolucję w sprawie praw człowieka, orientacji seksualnej i tożsamości płciowej⁴³, przyjętą przez Radę Praw Człowieka we wrześniu 2014 r. W czerwcu 2015 r., na 28. sesji Rady Praw Człowieka, wszystkie 28 państw członkowskich UE podpisało wspólne oświadczenie w sprawie przemocy i dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej i tożsamości płciowej. 29 września, na 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku, międzyregionalna podstawowa grupa ds. osób LGBTI, w której skład wchodzi między innymi UE i niektóre jej państwa członkowskie, zorganizowała na szczeblu ministerialnym imprezę towarzyszącą pod hasłem „Niewykluczanie nikogo: równość i integracja w Agendzie rozwoju po 2015 roku”. W imprezie udział wzięli m.in. wiceprzewodniczący Komisji Frans Timmermans oraz sekretarz generalny ONZ Ban Ki-moon. Wraz z innymi partnerami UE poparła też rozpoczęcie przez ONZ w sierpniu 2015 r. kampanii przeciwko homofobii i transfobii skierowanej do krajów pacyficznych.

Jeśli chodzi o inne organizacje regionalne, UE aktywnie zajmowała się tą kwestią na forum OBWE i w 2015 r. po raz kolejny współsponsorowała imprezę towarzyszącą poświęconą nietolerancji i dyskryminacji wobec osób LGBTI na obszarze OBWE, zorganizowaną przy okazji Spotkania Przeglądowego w zakresie Wymiaru Ludzkiego. 17 czerwca 2015 r., podczas sesji Komitetu Ministrów Rady Europy, UE złożyła oświadczenie, w którym zwróciła uwagę na konieczność poprawy przestrzegania praw człowieka względem osób LGBTI w Europie i potwierdziła swoje poparcie dla działań Rady Europy służących zwalczaniu wszelkich form dyskryminacji.

Koszt wykluczenia osób LGBTI

8. doroczne spotkanie podstawowej grupy ds. osób LGBTI odbyło się 10 grudnia – czyli w Międzynarodowym Dniu Praw Człowieka; poświęcone było przede wszystkim kosztowi wykluczenia i dyskryminacji oraz korzyściom, jakie może przynieść gospodarce włączenie osób LGBTI, a inspiracją do dyskusji była przeprowadzona przez Bank Światowy analiza gospodarczych kosztów wykluczenia tych osób w Indiach. UE wspierała dyskusje z obrońcami praw człowieka działającymi na rzecz osób LGBTI na całym świecie, które dotyczyły m.in.: niedostrzegania kwestii związanych z osobami interseksualnymi, a także oenzetowskiej agendy rozwoju i kurczących się możliwości działania społeczeństwa obywatelskiego.

UE wspiera także #FREEANDEQUAL.

⁴³ Rezolucja Rady Praw Człowieka – Prawa człowieka, orientacja seksualna i tożsamość płciowa (przyjęta 26 września 2014 r.) – **A/HRC/RES/27/32**.

UE nadal omawiała prawa **osób niepełnosprawnych** w dialogach dotyczących praw człowieka prowadzonych z wieloma krajami partnerskimi i organizacjami regionalnymi.

UE jest stroną Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Podczas 8. konferencji państw-stron w czerwcu UE przedstawiła najważniejsze postępy we wdrażaniu tej konwencji i wyraziła swoje poparcie dla włączenia kwestii niepełnosprawności do celów zrównoważonego rozwoju. Wraz z Europejskim Forum Osób Niepełnosprawnych UE zorganizowała także imprezę towarzyszącą. W sierpniu wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przez UE zostało po raz pierwszy ocenione przez Komitet tej konwencji, a podstawą oceny było pierwsze sprawozdanie UE na ten temat przedstawione ONZ. Co się tyczy stosunków zewnętrznych, Komitet docenił coraz częstsze uwzględnianie praw osób niepełnosprawnych przy finansowaniu unijnych działań zewnętrznych, uznanie przez UE kwestii niepełnosprawności za jedną z dziedzin priorytetowych w komunikacie w sprawie celów zrównoważonego rozwoju po roku 2015, a także konkluzje Rady w sprawie zarządzania klęskami żywiołowymi uwzględniającego kwestię niepełnosprawności oraz jej zaangażowanie na rzecz ram z Sendai dotyczących ograniczania ryzyka klęsk żywiołowych w latach 2015–2030. Komitet sporządził także zalecenia dotyczące sprawniejszego wdrażania art. 11 i 32 konwencji (odpowiednio: sytuacje zagrożenia i sytuacje wymagające pomocy humanitarnej oraz współpraca międzynarodowa). W grudniu Komisja odniosła się do zaleceń zawartych w przedstawionych przez komitet uwagach końcowych i przyjęła wnioski w sprawie dyrektywy dotyczącej dostępności niektórych produktów i usług (europejski akt w sprawie dostępności).

Podczas spotkania na wysokim szczeblu poświęconego niepełnosprawności zorganizowanego przez ASEM⁴⁴, które odbyło się w Pekinie (Chiny) w dniach 29–30 października, UE podkreśliła wagę, jaką przywiązuje do podejścia uwzględniającego prawa człowieka wymaganego konwencją o prawach osób niepełnosprawnych, i położyła nacisk na to, że podejście to należy też stosować, zajmując się kwestią rodzącego się rynku technologii wspomagających.

UE zwiększa wsparcie finansowe na rzecz włączenia społecznego i praw człowieka osób niepełnosprawnych udzielane w ramach współpracy rozwojowej. Wsparcie ma formę projektów dotyczących osób niepełnosprawnych, a także polega na lepszym uwzględnianiu kwestii niepełnosprawności w ogólnie pojętej współpracy rozwojowej, np. poprzez zapewnianie dostępności.

⁴⁴ Proces Azja–Europa (ASEM) został zainicjowany w 1996 r. i od tego czasu stał się głównym forum dialogu i współpracy między Europą a Azją.

Prawa ludów tubylczych i osób należących do mniejszości

Osoby należące do mniejszości nadal we wszystkich regionach świata muszą stawiać czoła poważnym zagrożeniom, dyskryminacji i rasizmowi i zbyt często wykluczane są z pełnego udziału w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym swoich krajów. UE prowadziła na forach wielostronnych działania na rzecz propagowania praw tych osób. Problemy, z jakimi stykają się np. Romowie i Tatarzy krymscy, omawiane były z wieloma międzynarodowymi mandatariuszami, np. Specjalnym Sprawozdawcą ONZ do Spraw Mniejszości i Wysokim Komisarzem OBWE ds. Mniejszości Narodowych. W listopadzie 2015 r. UE wzięła też udział w dorocznym posiedzeniu Forum do Spraw Mniejszości, zorganizowanym pod hasłem „Mniejszości a wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”; na posiedzeniu tym UE poparła wiele zaleceń dotyczących m.in. bezstronnego i niedyskryminującego stosowania prawa. Starania na rzecz przeciwdziałania i eliminowania dyskryminacji osób należących do mniejszości, w tym osób dotkniętych dyskryminacją ze względu na przynależność do danej kasty, włączane były do współpracy UE z krajami partnerskimi i jej działań służących wsparciu społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza za pośrednictwem EIDHR.

Sytuacja **ludów tubylczych** pod względem praw człowieka związanych z prawem do ziemi nadal była niekorzystna, w tym w związku z zawłaszczaniem ziemi i zmianą klimatu.

UE wspiera za pośrednictwem EIDHR prowadzony wspólnie z MOP projekt dotyczący poprawy dostępu ludów tubylczych do wymiaru sprawiedliwości i rozwoju poprzez lokalny mechanizm monitorowania. Projekt ten walnie przyczynił się do uwzględnienia ludów tubylczych w agendzie 2030.

Podczas 325. sesji Rady Administracyjnej MOP w listopadzie 2015 r. UE poparła inicjatywę MOP na rzecz propagowania dostępu ludów tubylczych do trwałego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Zgodnie z zapisem w Planie działania UE dotyczącym praw człowieka i demokracji UE rozpoczęła opracowywanie udoskonalonej polityki w sprawie ludów tubylczych, zgodnie z przyjętą przez ONZ Deklaracją praw ludów tubylczych oraz dokumentem końcowym światowej konferencji w sprawie ludów tubylczych, która odbyła się w 2014 r. w Nowym Jorku. W związku z tym UE zorganizowała konsultacje z ludami tubylczymi. Podczas tych konsultacji przedstawiciele ludów tubylczych z zadowoleniem odniosły się do podejścia UE, przedstawiły cenne uwagi i zalecenia i zaapelowały o trwały dialog z UE. Oczekuje się, że prace nad odnowioną polityką w sprawie ludów tubylczych zakończą się w 2016 r.

Jednym z priorytetów UE było nadal eliminowanie **rasizmu, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i pokrewnych przejawów nietolerancji**. UE kontynuuje współpracę z ONZ, a także nadal prowadzi dialogi z krajami partnerskimi i społeczeństwem obywatelskim, po to by szerzyć wiedzę o tych kwestiach i wspierać wymianę najlepszych praktyk. UE wniosła wkład m.in. w prace międzyrządowej grupy roboczej ds. skutecznego wdrożenia deklaracji durbańskiej i programu działania z Durbanu, komitetu ad hoc ds. opracowania standardów uzupełniających, a także eksperckiej grupy roboczej ds. osób pochodzenia afrykańskiego. Ponadto UE przy każdej okazji, także w ramach interaktywnych dialogów z mandatariuszami Rady Praw Człowieka, wypowiadała się przeciwko rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i pokrewnym przejawom nietolerancji, oraz postulowała propagowanie i ochronę praw człowieka wobec wszystkich, także osób pochodzenia afrykańskiego.

Biznes a prawa człowieka

W 2015 r. nadal z wielu części świata docierały doniesienia o przypadkach łamania praw obywatelskich i politycznych oraz gospodarczych, społecznych i kulturalnych w kontekście korporacyjnym. Przypadki te obejmowały podważanie praw pracowniczych oraz zawłaszczanie ziemi społeczności wiejskich i tubylczych i ich przymusowe wysiedlanie, w szczególności w niektórych krajach Azji i Ameryki Łacińskiej.

W tej sytuacji UE wspierała działania obrońców praw człowieka i w kontaktach z niektórymi państwami trzecimi, zarówno w ramach regularnych dialogów dotyczących praw człowieka, jak i doraźnych spotkań, propagowała przestrzeganie praw człowieka przez przedsiębiorstwa. SPUE ds. praw człowieka w swoich dyskusjach ze strategicznymi partnerami, w tym Republiką Południowej Afryki i Brazylią oraz Unią Afrykańską, jako jeden z priorytetów omawiał zależność między biznesem a prawami człowieka. We wrześniu Unia Europejska i Brazylia zorganizowały specjalne seminarium poświęcone biznesowi i prawom człowieka. W jego trakcie uczestnicy z instytucji i państw członkowskich UE, brazylijskiej administracji, ONZ oraz brazylijskich i europejskich przedsiębiorstw dzielili się najlepszymi praktykami z myślą o zacieśnieniu dwu- i wielostronnej współpracy w tej kwestii.

UE nadal propagowała wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka, przyjęte jednogłośnie na forum ONZ w 2011 r., jako najlepszy instrument polityczny pozwalający zająć się tymi kwestiami kompleksowo i najskuteczniej, i poczyniła postępy w ich wdrażaniu. Państwa członkowskie UE nadal opracowywały krajowe plany działania w zakresie biznesu i praw człowieka lub społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Do końca 2015 r. siedem państw członkowskich przyjęło krajowe plany działania w zakresie biznesu i praw człowieka, a kolejnych 20 dokończyło opracowywanie krajowych planów działania w zakresie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw lub poczyniło w tym względzie znaczne postępy. W lipcu 2015 r. służby Komisji przyjęły dokument roboczy dotyczący wdrażania wspomnianych wytycznych ONZ przez Unię; przedstawiono w nim szczegółową analizę stanu wdrażania wytycznych w obrębie UE i w ramach unijnych działań zewnętrznych od czasu przyjęcia w 2011 r. komunikatu w sprawie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw⁴⁵. Chcąc wesprzeć realizację programu na rzecz biznesu i praw człowieka, Komisja nadal aktywnie przyczyniała się do dalszej popularyzacji instrumentów uzupełniających, np. oenietowskiej inicjatywy *Global Compact*, Wytycznych Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) dla przedsiębiorstw wielonarodowych, deklaracji MOP w sprawie przedsiębiorstw wielonarodowych⁴⁶ oraz normy ISO 26000 „Wytyczne w sprawie społecznej odpowiedzialności”.

Co się tyczy wsparcia technicznego, w 2015 r. Komisja poczyniła przygotowania do ogłoszenia w ramach EIDHR zaproszenia do składania wniosków odnoszących się do realizacji wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka; zaproszenie to zostanie opublikowane w lipcu 2016 r. Także w ramach Instrumentu Partnerstwa przewidziano wsparcie techniczne dla niektórych krajów CELAC na rzecz przygotowania przez nie krajowych planów działania. Kierując się wynikami seminarium UE–Unia Afrykańska w Addis Abebie z 2014 r., UE zapewniła wsparcie techniczne na rzecz rozwoju ram UA w zakresie propagowania odpowiedzialnych praktyk biznesowych.

Na forach wielostronnych UE opowiada się za podejściem opartym na wspólnym porozumieniu. Dotyczy to także wspierania grupy roboczej ONZ ds. biznesu i praw człowieka ustanowionej w 2011 r. UE wspiera także prowadzony przez Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka projekt „Odpowiedzialność i środki prawne”, który ma poprawić dostęp do krajowych środków odwoławczych dla osób będących ofiarami poważnych naruszeń praw człowieka, jakich dopuszczają się przedsiębiorstwa.

⁴⁵ SWD(2015) 144 final i COM(2011)681.

⁴⁶ Deklaracja MOP w sprawie przedsiębiorstw wielonarodowych to trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych oraz polityki społecznej.

W lipcu, na forum Rady Praw Człowieka, po raz pierwszy spotkała się pod przewodnictwem Ekwadoru międzyrządowa grupa robocza ds. przygotowania międzynarodowego, prawnie wiążącego instrumentu dotyczącego biznesu i praw człowieka. Podczas sesji inauguracyjnej UE zaapelowała o odnowione zaangażowanie na rzecz wdrażania wytycznych ONZ i krytycznie odniosła się do faktu, że wspomniana grupa robocza w praktyce skupi się wyłącznie na korporacjach transnarodowych, choć wiele przypadków naruszeń praw człowieka zdarza się w przedsiębiorstwach działających na szczeblu krajowym. UE wyraziła też ubolewanie, że jej postulat, by grupa robocza zajęła się wszystkimi rodzajami przedsiębiorstw, został odrzucony. Grupa robocza zbierze się ponownie w październiku 2016 r.

Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw oraz biznes i prawa człowieka były jednymi z tematów dialogów z różnymi krajami i regionami. Na przykład podczas 5. konferencji ministerialnej ASEM poświęconej pracy i zatrudnieniu w grudniu 2015 r. przyjęto „deklarację sofijską” zawierającą rozdział kompleksowo traktujący o propagowaniu godnej pracy i bezpieczniejszych miejsc pracy w globalnych łańcuchach dostaw.

4. Prawa człowieka we wszystkich politykach zewnętrznych UE

Handel

Polityka handlowa może być ważnym narzędziem pozwalającym działać na rzecz poprawy sytuacji w zakresie przestrzegania praw człowieka w państwach trzecich – w powiązaniu z innymi politykami zewnętrznymi UE, w szczególności ze współpracą na rzecz rozwoju. UE jest liderem, jeśli chodzi o uwzględnianie celów zrównoważonego rozwoju w polityce handlowej oraz wykorzystywanie handlu jako narzędzia wspierania zrównoważonego rozwoju na całym świecie. Znaczenie potencjalnego wpływu polityki handlowej na zrównoważony rozwój zostało potwierdzone na szczeblu światowym w 2015 r. w programie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030.

Zgodnie z komunikatem z października 2015 r. pt. „Handel z korzyścią dla wszystkich – W kierunku bardziej odpowiedzialnej polityki handlowej i inwestycyjnej”⁴⁷ UE nadal pomaga krajom rozwijającym się, zwłaszcza krajom najslabiej rozwiniętym (LDC) oraz krajom, których potrzeby są największe, włączać się do światowego systemu handlowego i czerpać z handlu jak największe korzyści. Podstawą tych działań jest unijna polityka pomocy na rzecz wymiany handlowej, przyznawane przez UE jednostronne preferencje handlowe oraz zawierane przez nią dwustronne i regionalne umowy handlowe. Kwestie praw człowieka są uwzględniane w ramach jednostronnych preferencji (zwłaszcza w systemie GSP Plus), unijnej polityki kontroli wywozu oraz w zawieranych przez UE dwustronnych umowach o wolnych handlu.

Jeśli chodzi o preferencje jednostronne, to obecne rozporządzenie w sprawie ogólnego systemu preferencji taryfowych obowiązuje od 1 stycznia 2014 r. Czternastu państwom przyznano szczególnie korzystne preferencje handlowe (GSP Plus) w ramach tego nowego systemu, który propaguje przestrzeganie 27 konwencji międzynarodowych (w tym podstawowych konwencji w zakresie praw człowieka i praw pracowniczych). W 2015 r. dialog między UE i państwami beneficjentami GSP Plus w sprawie wdrażania konwencji był intensywny, a UE wprowadziła dodatkowe innowacyjne sposoby służące zapewnieniu poparcia dla wdrażania, egzekwowania i monitorowania odpowiednich traktatów dotyczących praw człowieka oraz konwencji MOP. Pierwsze sprawozdanie z monitorowania obecnego cyklu GSP Plus ukazało się na początku 2016 r.

Globalne zaproszenie do składania wniosków w ramach EIDHR z 2015 r. obejmowało także pozycję (5 mln EUR) przeznaczoną na wspieranie i umacnianie roli podmiotów społeczeństwa obywatelskiego w monitorowaniu i skutecznym wykonywaniu odnośnych 27 konwencji ratyfikowanych przez kraje-beneficjentów GSP Plus. Wybrane projekty pomogą zapewnić, by naruszenia praw człowieka były właściwie monitorowane przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego w krajach-beneficjentach GSP Plus.

Co się tyczy kontroli wywozu, prowadzony jest właśnie przegląd rozporządzenia (WE) nr 1236/2005 w sprawie handlu towarami, które mogłyby być użyte do wykonywania kary śmierci lub zadawania tortur⁴⁸; poczyniono też znaczne postępy w dyskusjach nad poprawkami zaproponowanymi przez Komisję. W ostatnim kwartale 2015 r. Parlament Europejski i Rada ustaliły swoje stanowiska i rozpoczęły rozmowy trójstronne z Komisją w tej sprawie, z myślą o zakończeniu prac nad wnioskiem w 2016 r.

⁴⁷ COM(2015) 497 final:

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/PL/1-2015-497-PL-F1-1.PDF>

⁴⁸ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1352/2011 z dnia 20 grudnia 2011 r.

Komisja prowadziła prace nad aktualizacją rozporządzenia Rady 428/2009 ustanawiającego wspólnotowy system kontroli wywozu, transferu, pośrednictwa i tranzytu w odniesieniu do produktów podwójnego zastosowania⁴⁹, m.in. analizując kwestię kontroli technologii nadzoru z myślą o łagodzeniu potencjalnych skutków związanych z niekontrolowanym wywozem produktów technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT), które mogłyby posłużyć do naruszania praw człowieka. W 2015 r. rozpoczęła się ocena skutków zmiany rozporządzenia przeprowadzana *ex-ante*, a wniosek dotyczący zmiany rozporządzenia ma zostać przedstawiony jesienią 2016 r.

Komisja Europejska dba o to, by w stosownych przypadkach uwzględniać prawa człowieka w ocenach skutków. Oceny skutków są przeprowadzane w przypadku wniosków ustawodawczych i wniosków o charakterze nieustawodawczym, środków wykonawczych oraz inicjatyw z zakresu polityki handlowej, które mają znaczne konsekwencje gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Opracowano specjalne wskazówki, jeśli chodzi o uwzględnianie praw podstawowych oraz praw człowieka⁵⁰.

W przypadku umów handlowych i inwestycyjnych we wszystkich ocenach skutków i ocenach wpływu na zrównoważony rozwój przeprowadzanych od 2012 r. przed odpowiednie służby Komisji systematycznie zamieszcza się analizę potencjalnego wpływu na prawa człowieka⁵¹. Oceny wpływu na zrównoważony rozwój to bardziej szczegółowe oceny przeprowadzane w przypadku wszystkich najważniejszych negocjacji handlowych jeszcze w ich trakcie.

Aby poprawić jakość ocen skutków inicjatyw handlowych i inwestycyjnych dla praw człowieka, od 2015 r. analizy w ramach ocen skutków oraz ocen wpływu na zrównoważony rozwój w odniesieniu do nowych inicjatyw na mocy polityki handlowej są przeprowadzane zgodnie z konkretnymi wytycznymi, które Komisja opublikowała w tym właśnie roku. Tak właśnie jest w przypadku oceny wpływu na zrównoważony rozwój dotyczącej umowy o ochronie inwestycji między UE a Mjanmą/Birmą; ocena ta rozpoczęła się we wrześniu 2015 a ma się skończyć w pierwszej połowie 2016 r.

⁴⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 428/2009 z dnia 5 maja 2009 r.

⁵⁰ Wskazówka # 24 w pakiecie dotyczącym lepszego stanowienia prawa.

⁵¹ Stosowane metody są oparte na wskazówkach opracowanych w 2011 r. przez służby Komisji w sprawie uwzględniania praw podstawowych w ocenach skutków, SEC(2011) 567 final: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/operational-guidance_en.pdf

Ponadto na szczeblu międzynarodowym UE popiera stosowanie Traktatu o handlu bronią, który ma na celu zwiększenie odpowiedzialności i przejrzystości w handlu bronią i który wszedł w życie pod koniec 2014 r. W traktacie wprowadzono m.in. wymóg, by przy podejmowaniu decyzji o eksporcie broni dokonywano oceny, czy istnieje ryzyko, że broń ta zostanie wykorzystana do popełnienia lub ułatwienia poważnych naruszeń praw człowieka lub międzynarodowego prawa humanitarnego, w tym aktów przemocy uwarunkowanej płcią. Taka ocena ryzyka stanowi uzupełnienie zakazu eksportu broni obowiązującego w przypadkach gdy broń ta mogłaby zostać wykorzystana do popełnienia ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, poważnych naruszeń konwencji genewskiej, ataków skierowanych przeciwko ludności cywilnej lub innych zbrodni wojennych, określonych w stosownych konwencjach międzynarodowych.

W tym kontekście w 2015 r. UE nadal zachęcała do ratyfikowania wspomnianego traktatu wszystkie państwa członkowskie ONZ. Obok tego rodzaju działań dyplomatycznych w ramach finansowanego przez UE programu wsparcia na rzecz wdrożenia traktatu zapewniono pomoc techniczną pewnej liczbie państw-beneficjentów (dotąd 11) w zakresie wzmocnienia ich systemów krajowych zgodnie z wymogami traktatu.

Współpraca na rzecz rozwoju

UE dba o to, by uwzględniać prawa człowieka w prowadzonej przez siebie współpracy na rzecz rozwoju. W tym kontekście i w związku z przyjęciem w 2014 r. dokumentu roboczego służb Komisji w sprawie podejścia do współpracy na rzecz rozwoju, które jest oparte na prawach i obejmuje wszystkie prawa człowieka⁵², a także późniejszych konkluzji Rady⁵³ zawierających zestaw konkretnych wskazówek, UE zaczęła stopniowo wprowadzać takie podejście oparte na prawach człowieka w swoich programach prorozwojowych. Nie chodzi wyłącznie o to, by nie szkodzić, unikając niezamierzonego negatywnego wpływu działań prorozwojowych na beneficjentów końcowych, lecz by zmaksymalizować czerpane przez nich korzyści, konkretnie i bezpośrednio przyczyniając się do korzystania przez nich z przysługujących im praw człowieka, co jest uznawane zarówno za jeden ze środków, jak i celów współpracy na rzecz rozwoju. Komisja uwzględniała tego rodzaju podejście w kluczowych dokumentach, w tym np. fiskach identyfikacyjnych dotyczących warunków pomocy, systemie monitorowania projektów, siatce kryteriów służących ocenie projektów oraz programach na rzecz kontaktów ze społeczeństwem obywatelskim. Na szczeblu lokalnym niektóre delegatury UE już zaczęły uwzględniać podejście oparte na prawach, opracowując programy działań.

Coraz więcej projektów finansowanych przez UE opracowuje się w taki sposób, by uwzględniały podejście oparte na prawach. Ponadto w 2015 r. podjęto prace przygotowawcze dotyczące programu wsparcia, który powinien rozpocząć działanie do początku 2016 r. i posłuży szkoleniu pracowników delegatur UE i innych pracowników UE w zakresie wdrażania podejścia opartego na prawach.

Planowana jest pierwsza ocena wdrażania zestawu wskazówek.

⁵² SWD(2014) 152 final, Bruksela, 30 kwietnia 2014 r.

⁵³ Konkluzje Rady w sprawie podejścia opartego na prawach przyjęte w maju 2014 r.: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/142682.pdf